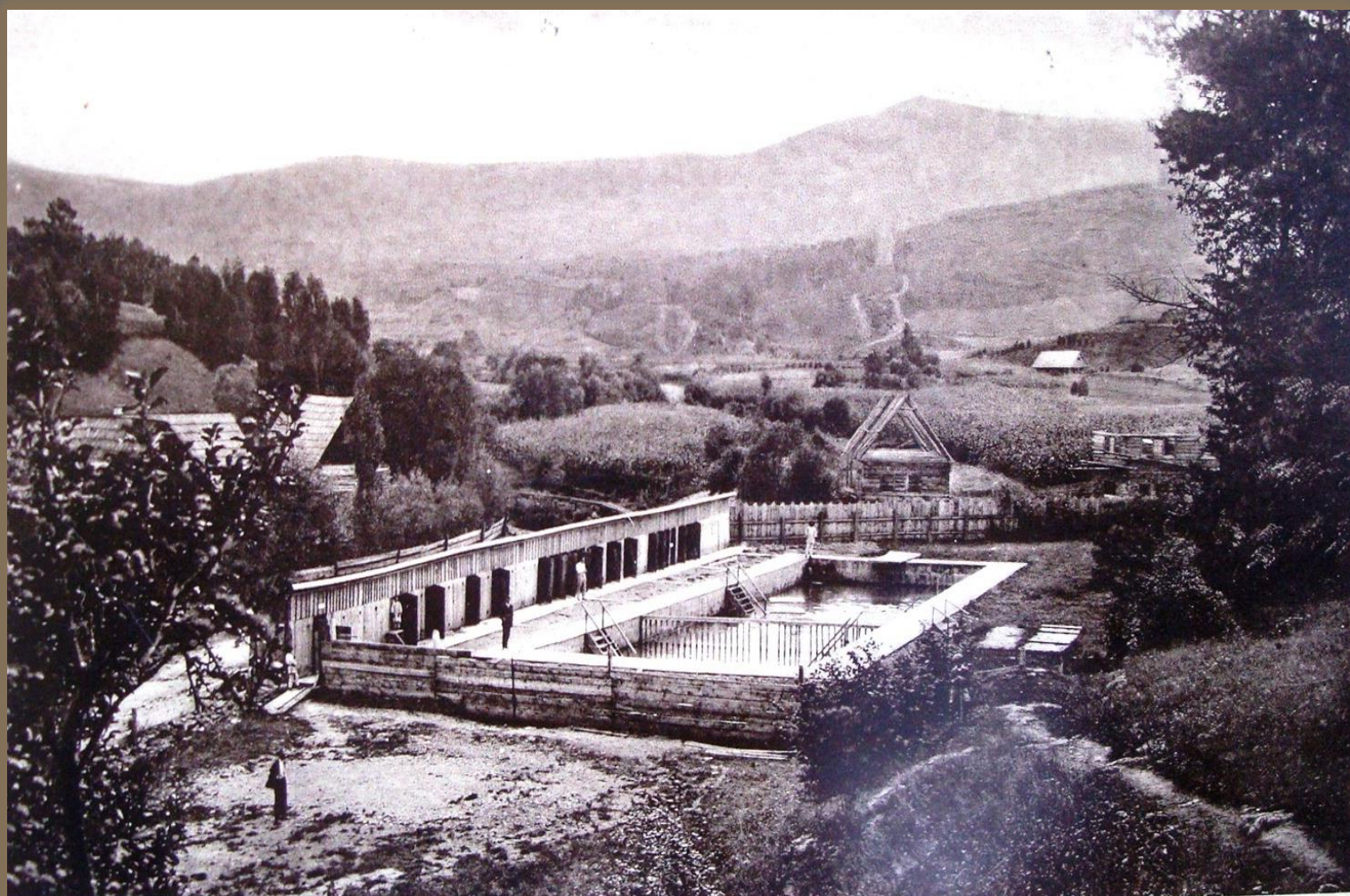

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

Băile Sângeorz, jud. Năsăud

Ved. generală a plajei — Generalansicht des Strandes — A strand látképe

**ANUL VI,
NR. 6(46),
IUNIE
2016**

ÎN ACEST NUMĂR:

**VOICHIȚA GAVRILĂ, IOAN MACAVEI,
ARTEMIU PUBLIU ALEXI, ALEXANDRU DĂRĂBAN,
TRIBUNA, DORIN DOLOGA, OCTAVIAN SCRIDON,
ȘTEFAN BUZILĂ, ANAMARIA MIHĂILĂ, IOSIF CIUNTEREI**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL V, NR. 6 (46), IUNIE 2016

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniisang.wordpress.com>

COPERTA I: Stațiunea Sângeorzului în alte vremuri

(Foto: Dorin Dologa, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor
Naționale, Colecția personală Iuliu Moșil)

COPERTA IV: Ana Maria Voichița Gavrilă (fotografie din colecția proprie)

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
-----------------------------	---

EXCELLENTIA

VOICHIȚA GAVRILĂ	7
-------------------------------	---

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IOAN MACAVEIU , <i>Spus-am adevărul?</i>	13
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI , <i>Fondurile grănicerești din Năsăud</i>	16
ALEXANDRU DĂRĂBAN , <i>Sângeorzenii și memorandiștii Ioan Rațiu și Vasile Lucaci</i>	23
*** Din Sângeorgiul-românesc ni se scrie	27
DORIN DOLOGA , <i>Stațiunea Sângeorz-Băi în perioada interbelică</i>	28

RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI , <i>O audiență la Vodă Carol în 1880</i>	33
OCTAVIAN SCRIDON , <i>8 august 1601 – Crima de la Turda</i>	36

TRADIȚII

ȘTEFAN BUZILĂ , <i>Nunta la țăranul român din jurul Năsăudului</i>	41
ANAMARIA MIHĂILĂ , <i>Bojgăii din Maieru</i>	48

RĂNILE COMUNISMULUI

IOSIF CIUNTEREI , <i>Năcaz mare o fost, Doamne!</i>	55
--	----

Excellentia

Voichița Gavrilă

- De la provocările cunoașterii la cercetare doctorală -

Născută în Sângeorz-Băi, în 18 noiembrie 1987, Voichița Gavrilă este un exponent al tinerei generații de succes. Deși nevoită să părăsească comunitatea locală pentru a-și urma planurile de dezvoltare personală și profesională, originea, familia, copilăria și îndrumătorii din perioada studiilor școlare și-au pus amprenta semnificativ asupra personalității celei care avea să devină doctor în științe.

„Școala primară ocupă un loc special în inima mea. Îmi aduc aminte cu mare drag de primele prietenii, de banca mea, dar mai ales de doamna învățătoare, Maria Pop, de la Școala Gimnazială „Artemiu Publiu Alexi” din

Sângeorz-Băi, care ne încuraja și ne insufla dorința de cunoaștere zilnic. Cuvintele minunate pline de înțelepciune și sfaturile doamnei învățătoare mi-au fost călăuzire în călătoria spre maturitate, învățându-mă cea mai bună lecție și anume să iau decizii care au la bază dorință, cercetare, cunoaștere și înțelegere.

Îmi amintesc cu drag de domnul profesor de matematică, Iloaie Ștefan, care ne-a inițiat în ale aritmeticii, geometriei și algebrei. Persuasiunea lui era însă imbatabilă; nu plecam acasă până nu se asigura că întreaga clasă a înțeles rezolvarea problemelor.

Nu pot să nu îmi amintesc și de doamna profesoară de franceză Telcean Cătălina care mi-a insuflat dorința de a comunica într-o limbă de circulație internațională, de aici și dezideratul meu pentru călătorii.

Voichița Gavrilă

Uneori, la întrebarea <<De ce mi-am ales acest domeniu de pregătire?>>, rememorez și răspund că totul a început în momentul în care am fost admisă la profilul real al Liceului Teoretic „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi, specializarea Științe ale naturii. Acest început mă leagă și de doamna profesoară de chimie Pop Corina, care ne-a ajutat foarte mult și ne-a explicat o materie aproape imposibilă, de care noi ne fream să o aprofundăm, oferindu-ne o bază de cunoștințe solide și utile pentru mine și colegii mei care am urmat studii universitare legate de această materie”.

După cei 12 ani de școală de care își amintește cu drag, a urmat cursurile Facultății de Agricultură, specializarea Controlul și Expertiza Produselor Alimentare, din cadrul Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca în perioada 2006-2010, în care s-a implicat în mai multe proiecte educaționale care au necesitat schimburi de experiență în străinătate și despre care ne-a mărturisit: „În timpul facultății am îmbinat utilul cu plăcutul și, pe lângă dezvoltarea tânărului inginer, am profitat de oportunitățile care mi s-au ivit și mi-am descoperit pasiunea pentru călătorii”.

O primă experiență profesională și culturală a fost Școala de vară la care a participat în Anglia, în 2009, timp de trei luni, unde a efectuat un stagiul de intern în Ledbury la un producător din industria agroalimentară. În afară de lunile petrecute în Anglia, Voichița a beneficiat de o bursă ERASMUS la Universitatea Politehnica din Valencia, în 2009, unde s-a specializat în nutriție umană, legislație și designul produselor alimentare. „În perioada petrecută în Valencia, profesorul coordonator de acolo a precizat faptul că aceste experiențe îți deschid noi orizonturi. Posibilitatea de a studia și de a mă dezvolt profesional alături de studenți veniți din toate colțurile lumii m-a ajutat să înțeleg mai bine lumea în care trăim și cât de importante sunt conjuncturile vieții. Adaptabilitatea este o importantă caracteristică umană și, din acest considerent, am încercat să îmi dezvolt această abilitate”, a spus Voichița.

Toate aceste activități suplimentare au pregătit-o pe Voichița pentru calea pe care a ales-o după terminarea facultății, iar în 2012 a absolvit și programul de master internațional Managementul calității alimentelor și Marketing alimentar, în timpul căruia a obținut o bursă pentru un an la Universitatea Ohio din S.U.A.

Conștientă de importanța acestui domeniu care a devenit o adevărată pasiune, Voichița a depus un efort susținut și a absolvit la 27 de ani studiile doctorale în Genetică și ameliorarea animalelor, despre care a afirmat: „Activitatea de cercetare am început-o cu mult

Voichița Gavrilă

timp înainte de susținerea tezei de doctorat; încă din primul an de facultate m-am implicat activ în ceea ce astăzi o numesc pasiune. Cercul de chimie a fost cel care m-a introdus în lumea științei, urmat de Cercul de Proteomică și nutriție moleculară. Adevărata muncă a venit

în momentul în care am început studiile doctorale. Partea de cercetare implică un conținut valoros informațional, o succesiune logică a problematicii cercetate, metode adecvate pentru analiza și interpretarea rezultatelor, toate acestea fiind argumente care atestă rigurozitatea științifică și aptitudinile de cercetător. Sprijinul, îndrumarea și ajutorul profesorului coordonator Oroian Teofil pe parcursul întregii perioade de cercetare și

elaborare a tezei de doctorat au dus la realizarea acesteia. Cel mai mult m-a interesat ca activitatea mea de cercetare pentru susținerea tezei să aibă un rezultat practic, de aceea sper ca datele obținute să contribuie la îmbogățirea patrimoniului științific național și mondial cu noi informații privind specia *Sus Scrofa Ferus*. În opinia mea, cercetările prezentate în această teză vor fundamenta studii viitoare care vor fi axate pe protecția fondului genetic al speciilor de vânat și al modificărilor ce survin la populațiile de animale sălbatice din cauza modificărilor climaterice”.

Călătoriile în străinătate în scop educațional au reprezentat și o oportunitate de a vizita locuri noi, Voichița relatând pe blogul personal și experiența socio-culturală deosebită. În postările sale despre orașele Washington, Chicago și New York, pe lângă o serie de informații generale, utile oricărui viitor turist cu obiectivele și locurile de vizitat, Voichița a adăugat și curiozități legate de aceste metropole.

Deși pasiunea pentru călătorii reprezintă unul dintre cele mai frumoase hobby-uri ale sale, Voichița este o fire energică, curajoasă și atrasă de sporturile extreme în ton cu dinamismul societății moderne. „Îmi place să vorbesc despre hobby-urile mele cu prietenii și colegii mei, în fiecare zi, să creez legături cu oamenii pasionați de aceleași lucruri. Nu aș putea să fac un top al pasiunilor mele, însă aș putea să le clasific oarecum sezonier”. Astfel, iarna, în timpul liber, pe Voichița o găsiți făcând snowboarding, înconjurată de peisaje care îți taie răsuflarea. „Este sportul care m-a cucerit de ceva vreme, îl practic cu mare plăcere deoarece îmi oferă libertate, creativitate, distracție, relaxare și este un sport complet; numărul trick-urilor depășește complexitatea oricărui alt sport, chiar și a șahului”, susține Voichița. Printre sporturile de vară, wakeboardingul începe să aibă un loc important.

„Pentru restul timpului rămâne setea de cunoaștere, care se desprinde din pasiunea pentru citit și momentele petrecute alături de cei dragi. Iubesc și respect știința, natura și oamenii. Sunt o norocoasă că viața m-a premiat cu oameni dedicați și prieteni adevărați.

Voichița Gavrilă

În activitatea mea de studiu și cercetare am avut perioade în care mă gândeam dacă va fi dificil să aplic toate cunoștințele acumulate în practică, având în vedere ruptura care există între domeniul de cercetare și aplicabilitatea rezultatelor obținute în țara noastră, însă, consider că este important să alegi o carieră conform nivelului de pregătire profesională dobândit”.

În prezent, Voichița își continuă activitatea în promovare științifică într-o companie multinațională germană care are ca profil producerea hranei pentru copii de calitate organică, despre care a afirmat că reprezintă o provocare și o experiență deosebită.

La final, am rugat-o pe dr. ing. Voichița Gavrilă, să ne dezvăluie esența reușitei personale și profesionale: „Întreaga lume se dă la o parte din fața omului care știe unde merge, și merge hotărât!”

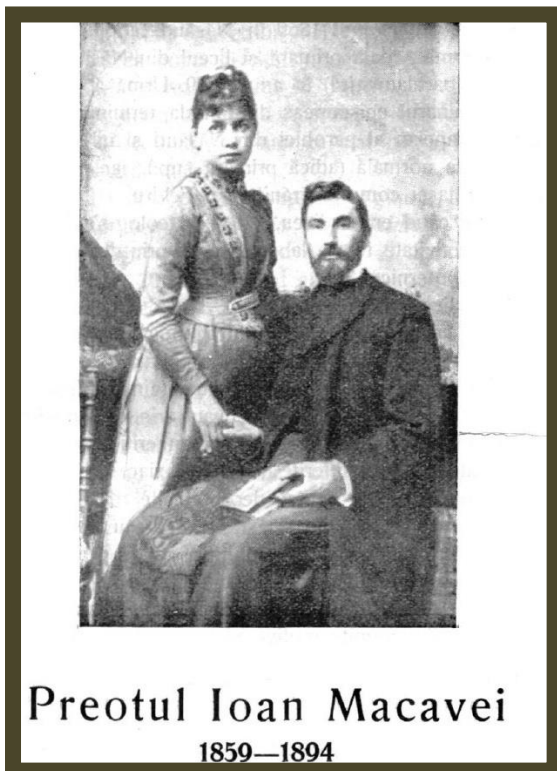
**BISERICA
ȘCOALA
ȘOCIETATE**

Foto: Dorin Dologa, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Colecția personală Iuliu Moșil, dosar 256.

SPUS-AM ADEVĂRUL?

Preot IOAN MACAVEIU¹

Această întrebare o am pus fraților noștri năsăudeni atunci când am terminat articolul nostru „Vae victis”. Am scris acel articol singur și numai după informațiunile scoase din corespondența domnului Publiu. Și ca judecători nepreocupați, noi prevedeam cele ce aveam să fie puse din nou la cale în fostul al II-lea regiment românesc de graniță de la Năsăud. vechiul oportunism s-a inaugurat din nou în acest ținut, îmbrăcându-se în finul vâl al „prudenței circumspecte”.

Nu știm de astădată ce să zicem. Sau ideile sunt învechite sau oamenii sunt molateci. Năsăudeni, ca grăniceri cu dreptul de partea lor și cu averi frumoase și chivernisite cu multă cruțare, trebuiau nu numai să protesteze, ci din contră, să fi și demonstrat până acum comisarului, parlamentului și până sus la Tron, că fiind aceste averi propria lor proprietate, nici

nu voiesc a renunța de la dânsle sub nicio formă și în nici un caz. Statutul, după cum vedem, a fost o surprindere pentru dânșii. A fost o surprindere pentru grănicerii români ca comunități grănicerești deosebite de cele politice. Nu a putut fi nicidecum ca o surprindere acest statut pentru comunitățile politice. Nici nu se poate considera statutul ca impus acestora. Impus se consideră acest statut numai administrațiunii fondurilor grănicerești, care consistă exclusiv din români grăniceri.

Prin urmare, prin noul statut se ia administrațiunea din mâna românilor grăniceri și se dă comunităților politice. Reprezentanțele comunale consistă în majoritatea lor din români grăniceri. Aceste, însă, ca corporațiuni politice, nu au nimic de a face cu grănicerismul fondurilor. Nu știm dacă s-au identificat până acum aceste două comunități una cu alta. Dacă s-au identificat, atunci statutul nu a fost impus fondurilor grănicerești, deoarece

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 136, p. 541-542.

Preot IOAN MACAVEIU

reprezentanții grănicerilor români au fost totodată și reprezentanții comunelor politice. Și atunci trebuie să zicem că guvernul prin comisarul său numai au regulat chestiunea dreptului. Dacă însă, comunele grănicerești nu au fost identice cu cele politice, și dacă dreptul de proprietate asupra acestor fonduri a fost numai exclusiv parte a românilor grăniceri deosebiți de comunele politice, atunci aceste comune trebuiau să protesteze în numele lor și în corpore prin membrii comitetului fondurilor.

Nu înțelegem protestul membrilor actualului comitet, care este expresiunea comunelor politice! În contra acestui protest sunt tot atâtea căi, prin mijlocirea cărora guvernul să pună la cale contra proteste din partea negrănicerilor și a neromânilor cu locuința în comunele politice.

Noi aflăm cu cale ca membrii comitetului vechi să fi protestat întâi față cu alegerile ce erau să se săvârșească din partea comunelor politice, a doua să fi protestat cu ocazia întrunirii comitetului celui nou, îndemnând, totodată, cu această ocazie și pe membrii grăniceri români din actualul comitet, ca și ei să protesteze în numele comunelor politice, care primesc administrarea fondurilor, nu ca proprietate na acestora, ci numai până la definitivă rezolvare a întrebării: ale cui sunt fondurile? Fondurile numite cândva grănicerești!?

Se ține de frații noștri năsăudeni ca să răspundă la această întrebare. Se ține, cu deosebire, de aceia cărora până anul acesta le-a fost încredințată administrarea acestor fonduri, ca să o știe și apăra ca grăniceri. Sub forma comunelor politice îi asigurăm pe fruntașii năsăudenilor că nu le vor putea apăra niciodată. Nu le vor putea apăra pentru că aici se lovesc de actualul sistem de guvernare care s-a știut, astfel, a se furișa în administrarea acestor fonduri, încât nu mai este reprezentat în comitet prin cei 12 regaliști, dar conform statutului, își are un membru chiar și în comisiunea administrativă. Afară de aceea, suprema inspecțiune în administrare o are comitele-suprem care, în cele din urmă, este tot comisar. Stând astfel lucrurile, puterea stă în mâna comitelui-suprem, iar prin comitele-suprem în mâna protojuzilor și, de aici, în mâna primarilor și a notarilor comunali. De aici, foarte ușor, ne putem face concluzia. Politica guvernului nu este ca să alimenteze averile, foste cândva grănicerești, ci să le administreze în propriul interes al comunelor politice, iar de aici, la un semn dat, în propria administrare. Aceasta este speciala noastră părere. Și nu putem să ne înșelăm dacă căutăm mai de-aproape la toți pașii ce-i întreprinde guvernul pe cale directă sau indirectă față de comunele politice. Dar nici acolo unde este vorba de administrarea unei averi asupra căreia oamenii zic: este a mea și nu a ta. Noi vedem astăzi pe reprezentanții grănicerilor în coliziune cu reprezentanții comunelor politice.

Guvernul a știut ce face. Și a făcut așa încât foloasele sunt de partea sa. De această situațiune penibilă se vor folosi și dintre năsăudeni aceia care încă știu trage foloase. Mergi cu puterea și este bine. Te opui, cugetă și la urmări.

Chiar din aceste motive, noi ne cugetăm starea excepțională sub care se află, atât năsăudenii, cât și caransebeșenii, mai mult din punct de vedere politic.

Despre caransebeșeni știm că au avut o politică pronunțată națională. Năsăudenii au tot balansat. Ba chiar și astăzi balansează încă. Pentru ce balansează, ei știu, numai ei. Este

SPUS-AM ADEVĂRUL?

a ști, dar greu este a suferi. A suferi, adică, din generație în generație.

Guvernul unguresc a știut mai bine decât domnii din Năsăud cu cine are de-a face. Nici nu este mirare că „stâlpii districtului” ni se prezintă ca niște ruine. Trebuie să vină o altă generație frământată de suferință și cu dorul și rezoluția de a edifica, din nou, pe un fundament trainic și mai bine plănuit ceea ce alții nu au fost în stare sau nu au avut voința de a apăra până la extrem.

Vom deschide și noi cartea consumatului jurisconsult Ihring: „Lupta pentru drept” și vom citi următorul pasaj: „O națiune este numai suma tuturor indivizilor particulari, astfel simțește, cugetă și lucră și națiunea. Dacă simțul de drept al particularilor în referințele lor private se manifestă tâmpit, fricos, apatic; dacă obstacolele ce i le opun legi nedrepte și așezămintele rele nu-i lasă teren de a se dezvolta liber și viguros; dacă el este persecutat, când așteaptă să fie susținut și promovat; dacă el în urma acestora se dedă a suferi nedreptatea sau injuria ca un lucru ce nu se poate schimba, atunci cine ar mai putea crede că un astfel de sentiment aservit, veștejit și apatic, va lua odată o vie expansiune și se va înălța la o reacțiune energică contra unei vătămări de drept ce nu atinge pe particulari, ci o întregă națiune. Cine nu a fost deprins a-și apăra dreptul său cu bărbăție, cum se va putea simți el motivat de a-și expune de bunăvoie viața și averea pentru viața și drepturile tuturor. Care nu înțelege dauna ideală ce o suferă el în onoarea și persoana lui, când din comoditate părăsește dreptul său, care este dat a măsura afacerile de drept numai după interesele materiale, cum putem aștepta de la unul ca acela ca el altfel să simțească și să cumpănească când se tratează de drepturile și onoarea națiunii. De unde să apară aici dintr-odată idealismul sentimentului care, până aici, totdeauna a lipsit? Nu! Lupta pentru dreptul de stat și pentru dreptul ginților nu este altceva decât lupta pentru dreptul privat, tot acele îl însoțesc și decid și în lupta pentru drepturile publice”.

Iar Ihring are o mare și netăgăduită dreptate când scrie aceste. Și așa credem și noi, că nu vom greși nicidecât dacă vom zice năsăudenilor să se gândească asupra acestui pasaj. Dacă îl vom afla compatibil cu drepturile lor, să-l aplice așa precum merită a fi aplicat. Dacă mai poate fi vorba de „aplicare”. E oara a 11-a. chestiunea fondurilor grănicerești e aproape pironită, iar din aceasta vine a se rezolva existența gimnaziului. Și după cum ni s-a comunicat prin o inimă sinceră, ilustrul episcop, din cauza desconsiderării confesionalității gimnaziului năsăudean, a și renunțat la dreptul de a fi reprezentat prin un membru în comisiunea administrativă.

Noi așa credem că Preasfinția Sa cunoaște situația politică mult mai bine decât reprezentanții comunelor politice cu care, de sine se înțelege, nici nu poate avea nici un amestec. Dacă fondurile sunt comunale și școlile au să fie comunale. Acesta este și intenția guvernului. Și ne îngrozim când cugetăm că se va realiza. Are să vină chestiunea limbii de propunere, despre care tace statutul. Le prevedem, dar este mai bună tăcerea.

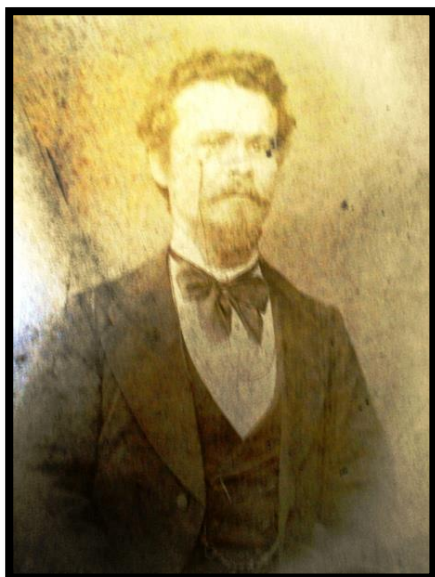
Non est in medico Semper relevator ut aeger¹.

¹ Nu este de a vedea un medic, astfel încât pacientul este întotdeauna relevator.

Fondurile grănicerești din Năsăud

Dr. Artemiu Publiu Alexi

- I -

Sub acest titlu mi-am expus părerile mele în o serie de articole cu privire la reorganizarea comitetului administrator de fondurile grănicerești pe baza statutului impus.

După ce astăzi s-au ținut acele ședințe, aflu de lucru consecvent de a face o analiză mai de-a-proapie a activității noului comitet de a cerceta faptele cu reflexiune la principiile dezvoltate de mine.

Dar înainte de a face aceasta și înainte de a expune părerile ventilate cu privire la acele principii, cred a fi de trebuință ca mai întâi să fac o scurtă dare de seamă despre ședințele cărora, amintesc aniticipative, am premers și câteva conferințe preliminare în 3, 5 și 6 l. c.

Ședința I-a din 6 aprilie

La ora 10 și jumătate a. m. Ilustritatea Sa domnul comite suprem și comisar regesc Dezideriu baron Banffy deschide ședința, se înțelege în limba maghiară, spunând că dânsul are să prezideze la această ședință. Spune că asupra statutului nu poate admite nicio dezbatere și îi pare rău că a convocat această reprezentanță în zi de sărbătoare, încredințând pe membri, că aceasta nu a făcut-o cu nicio intențiune, ci numai din simplă cauză, că în călindarul oficial nu sunt indicate sărbătorile orientale.

Se citește apoi lista membrilor aleși și a celor denumiți, care s-au publicat și în coloanele „Tribunei”.

Se comunică abzicerea membrilor aleși: Gregoriu Moșil și Moșe Popu.

Denumeste, tot comisarul, de notari pe dr. Larionesi și Ioan Ciocan, iar de verificatori pe dr. P. Tanco și Ioan Jarda.

Domnul Ioan Ciocan spune fazele prin care a trecut facerea statutelor, începând de la 1863 până acum, asupra cărora sper că voi reveni mai târziu.

Se citește comitiva comisarului regesc prin care transpune statutele comisiunii administratoare, după ce se citesc statutele în limba statului și în traducere românească.

Dr. Artemiu Publiu Alexi

După citirea statutelor, mai întâi ia cuvântul domnul avocat Dănilă Lica și își exprimă părerea de rău că nu s-au aprobat statutele de comitetul grăniceresc. Declară că statutele impuse nu consumă cu principiile din statutele înaintate de comitetul grăniceresc, dar nici cu principiile instrumentului fundațional sancționat de Maiestatea Sa. Declară că ar lucra contra convingerilor sale dacă ar sta spre a participa la reorganizarea aceasta pe baza acestui statut impus. Apoi citește o declarațiune bine motivată prin care arată prin dovezi nerăsturnabile nedreptățile ce s-au făcut și se fac grănicerilor, face istoricul dezvoltării statutelor și protestează contra acelor dispozițiuni prin care se atacă principiile și dispozițiunile statorite de fondatori în literalele fundaționale sancționate de maiestatea Sa.

Această declarațiune, după cât sunt informat din izvor sigur, se va publica întregă prin foile noastre, ba chiar și în foi străine. Bine va face domnul Lica, dacă va face aceasta, pentru că argumentele citate acolo merită să le cunoască oricine și vor contribui mult la luminarea celor rău informați.

Declarațiunea aceasta au subscris-o următorii membri: Dănilă Lica, avocat; Atanasie Ușieru, Ilie Cincia, Simion Monda, Vasile Terente, Pamfilie Grapini, Ieronim Slăvoacă, Suci, Ciril Deac, Daniil Șut, Posmușan, care au și părăsit sala.

După Dănilă Lica ia cuvântul domnul dr. A. P. Alexi care se declară de acord cu declarațiunea domnului Lica et consortii, recunoaște și aderă la toate dovezile aduse în acea scrisoare, afară de concluziunea respectiv de partea aceea prin care se declară a părăsi terenul de luptă.

Dacă nu s-ar sfârși declarațiunea domnului Lica cu repășirea din sânul acestei reprezentanțe, ar fi gata a subscrie declarațiunea domnului Lica cu ambele mâini. Domnia-sa este de convingerea că nu este a se părăsi terenul de luptă, nu-i consult și nu poate fi folositor din mai multe puncte de vedere, apoi roagă a i se primi și declarațiunea sa motivată și a amicilor săi de principiu, pe care o va da în scris, spre a fi primită la protocol.

Sper că mai târziu voi fi în stare a publica și această declarațiune, precum și vorbirea domnului dr. Alexi.

Domnul Ioachim Mureșan propune ca din motivul că statutul nu s-a tipărit și nu s-a putut tipări din cauza scurtimii timpului și, prin urmare, membrii nu au avut nici timp și nici de unde să poată studia acest statut și că din cauza această nu sunt orientați în lucru, să se amâne această ședință și până să se dispună tipărirea și împărțirea statutelor.

Această propunere, care n-a fost admisă de comisarul regesc, sper a o putea publica întregă.

Acum se pune la ordinea zilei, care să fie limba de administrațiune? – și la propunerea domnului Ioan Ciocan se primește limba românească (ce am mai ajuns!).

În urmă se pune la ordinea zilei alegerea de președinte al comitetului și al comisiunii pe timp de șase ani, care vine aprobat de minister.

La propunerea domnului dr. Paul Tanco se alege cu aclamațiune domnul Ioan Ciocan.

Fondurile grănicerești din Năsăud

Ședința a II-a, la ora 4 d. a.

Această ședință a fost foarte scurtă, însă din multe puncte de vedere foarte caracteristică.

La ordinea zilei s-a pus, mai întâi, alegerea membrilor în comisiunea administrativă care, după statute, are o imensă sferă de activitate.

Se exmite o comisiune de candidare, compusă din domnii Ioan Ciocan, Teodor Vrajmaș, dr. Hângănuț, dr. Ioan Pop, dr. Alexandru Larionesi și Gavril Scridon care, retrăgându-se, prezintă prin raportul ei domnul Ciocan următoarele propuneri:

1. Ca necondiționat: dr. Paul Tanco, Nic. Rus și Ioan Jarda, care se aclamează.

2. Ceilalți trei se propun a se alege din o listă de șase inși care se proclamează cei dintâi trei din listă și anume: domnul dr. Alexandru Larionesi, Gavril Scridon și Petru Vertic. Va să zică comisia candidatoare nu a propus din sânul decât ei numai pe doi inși.

Se pune la ordinea zilei alegerea comisiei censurătoare, se propune și se aclamează: domnul Gherasim Domide, Lazar Avram, Iacob Prădan și dr. Hângănuț. În locul acestui din urmă, nevoind a primi, se aclamează dr. Alexi.

Fiind programa acestor ședințe exhaustivă, comisarul mulțumește membrilor pentru înfățișare.

Spune că declarațiunile prezentate se vor alătura la protocol. Declară activitatea comisiei vechi de încetată și că de acum înainte începe a funcționa comisia cea nouă. Până la aprobare, domnul președinte încredințează pe domnul Ciocan cu această funcțiune din puterea sa. În urmă mai încearcă a mângâia pe grăniceri că statutul de față s-a făcut cu gândul bun ce se va vedea în viitor și ridică ședința.

Spre încheiere mai notez că am absentat de la această ședință: domnul Gherasim Domide, părintele Rău, dintre cei aleși, iar Vasile Groze din cei denumiți.

- || -

Declarațiunea avocatului Lica și soției

Ilustrissime domnule comite suprem și comisar regesc!

După ce am aflat cuprinsul statutului care s-a impus prin înaltul regim pentru administrarea fondurilor grănicerești-școlastice centrale și de stipendii și pe care, - după cum ni se referă - și Maiestatea sa Împăratul și Regele apostolic s-a îndurat Prea-grațios a.l aproba, subscriși ca membri aleși pe baza aceluiași statut în comitetul de administrare a fondurilor, venim cu tot aspectul a da următoarea declarațiune.

Mai întâi exprimăm mulțumire pentru încrederea pusă în noi acelor reprezentanțe comunale, care au binevoit a ne alege ca membri de comitet.

Dr. Artemiu Publiu Alexi

Regretăm, însă, că din motivele de mai jos evidente, pe lângă cea mai mare bunăvoință, nu putem primi această alegere, deci dară nu putem participa la ședințele și consultările comitetului, pentru că:

1. Orișice înțeles sau explicare s-a dat și s-ar da prin înaltul regim și organele sale clausului de dato Buda la 10 aprilie 1871 nr. 6806, prin care Maiestatea Sa Monarhul s-a îndurat Prea-grățios a aproba documentul fundațional de dato Năsăud la 18 august 1865, acea clausulă numai un înțeles poate să aibă și acela este că amintitul document este aprobat în întreg cuprinsul lui, astăzi sunt în viață destui foști grăniceri și descendenți ai lor, care au conlucrat la compunerea acelu document donațional, care l-au scris și care cu pozitivitate știu, că precautul, rarul și renumitul bărbat de stat, fericitul baron Eotvos, - pe atunci ministru regesc ungar de culte și instrucțiune publică, - însuși a propus Maiestății sale aprobarea acelu document în întreg cuprinsul său, ce apoi a și urmat.

Subscrișii, dar suntem după modesta noastră părere, de ferma convingere, că Maiestatea sa Împăratul și Regele apostolic, prin clausului de dato 10 aprilie 1871 s-a îndurat a aproba instrumentul fundațional de dato 18 august 1865 în întreg cuprinsul lui.

Acel document este fundamentul fondurilor, prin acel document sunt instituite fondurile, acelea sunt literele fundaționale care cuprind în sine expresă voință a fondatorilor, expresă voință a foștilor grăniceri și determinațiunile acelu document nu este iertat să fie alterate și schimbate.

Este – după noi – neexactă acea părere a înaltului regim, evidentă în mai multe ordinațiuni ale înaltului minister regesc ungar de culte și instrucțiune publică, după care literele fundaționale mai sus amintite ar fi numai în principiu aprobate de Maiestate, iar întru celelalte părți s-ar putea schimba și altera; această explicare nu are loc din motivele că în clausula de sub chestiune nu se face nicio amintire despre vreun principiu din documentul de fundațiune, care nu s-ar aproba, nu se excipează nicio parte a acelu document de la aprobare, nu se face în el nicio schimbare sau alterare, și dacă s-ar face sau s-ar fi făcut, atunci s-ar fi recerut și învoirea fondatorilor.

Neexactitatea acestei păreri a înaltului regim este pe deplin probată și prin pertractările premerse aprobării numitului document, care pertractări au decurs între foștii grăniceri ca fondatori, deoparte și între sistatul guvern regesc transilvan și mai târziu între ministerul de culte regesc ungar, de altă parte cu privire la instituirea fondurilor; ordinațiunile la nr. 15694 ex 1864, 20135 ex 1865, 23648 ex 1865 și toate celelalte acte aflătoare la acel convolut, sunt tot atâtea documente care probează pe deplin că principiile și determinațiunile instrumentului fundațional de dato 18 august 1865 mai întâi s-au statorit prin grănicerii fondatori și prin înaltul regim de atunci, și numai după aceea s-au propus și așternut spre Preaînalta aprobare.

2. Clausula de aprobare conține în sine dispozițiunea, ca fondatorii să-și instituie și statute, în virtutea cărora să se administreze averea numitelor fonduri.

Fondatorii au corespuns acestei înalte dispozițiuni, compunându-și și așternând spre aprobare statutele de dato 16-19 august 1877, aceste statute, prin emisul înaltului minister regesc ungar de culte și instrucțiune publică de sub nr. 17389 ex 1881 s-au retrimis pentru a

Fondurile grănicerești din Năsăud

îndeplini niscai reîntregiri. Fondatorii prin comitet au îndeplinit acele reîntregiri făcând alte statute corespunzătoare amintitului emis ministerial, aceste statute poartă datul din 24 octombrie 1885 și aceste asemenea au fost așternute spre înalta aprobare.

Ca incis ne vedem necesități a adauge aici că ne-a venit la urechi regretabilă știre, - că înaltul regim ar fi binevoit a informa pe Maiestatea sa Împăratul și Regele apostolic, că fondatorii grăniceri și, respectiv, comitetul fondurilor ales prin aceia nu ar fi compus și nu ar voi a-și compune statute de administrare.

Statutele așternute prin fondatori corespund întru toate principiile și voinței exprese, evidentă în literele fundaționale aprobate de Maiestatea sa, dar înaltul regim, prin emisul ministerial de dato 10 august 1886 nr. 31507, nu află cu cale a așterne acest statut spre aprobare; demonstrează fondatorilor contra acesteia încă nu s-a luat în considerațiune, ci înaltul regim a aflat cu cale a compune însuși un alt statut, care acum se impune pentru administrarea fondurilor¹.

3. Regretăm că precum ne-am convins, dispozițiunile din acest statut în principiu și în formă nu se unesc cu determinațiunile documentului fundațional de dato 18 august 1865, ci din contră cea mai mare parte a acelor dispozițiuni sunt diametral opuse cu determinațiunile literelor fundaționale aprobate de Maiestatea Sa în întreg cuprinsul lor, așa încât volens nolens suntem necesități a crede că acest statut în mare parte numai după nume este statut, pe când în faptă se face încercarea de a-l institui ca document de fundațiune, și aceasta cu intențiune de a paraliza determinațiunile literelor fundaționale de dato m18 august 1865 și de a face iluzorie expresă voință a fondatorilor, deci dară pentru a scoate cu totul din validitate actele subscrise de fondatori, prin care s-a instituit corporațiunea fondurilor a acestui institut cu mari jertfe și cu mare abnegațiune de sine din partea fostei poporațiuni grănicerești.

4. Spre ilustrarea și documentarea aserțiunilor noastre din punctul precedat, ne permitem cu tot respectul a trage o paralelă între dispozițiunile statutelor impuse și între determinațiunile documentului fundațional de dato 18 august 1865 subscris de fondatori și anume:

a) Preaînaltul rescript de dato 21 ianuarie 1851 recunoaște că fondul odinioară numit de montur, acum de stipendii, este exclusivă proprietate a foștilor grăniceri din regimentul al II-lea românesc de graniță, fiind acela instituit din averea lor proprie privată; foștii grăniceri în declarațiunea lor de dato 13 martie 1851, dată cu ocaziunea desfacerii graniței, au donat și determinat acel fond pentru stipendii, pe care să le tragă numai fiii și descendenții grănicerilor, care vor studia la institute mai înalte; această declarațiune s-a aprobat prin Preaînaltul bilet de mână al Maiestății Sale de dato 27 august 1861 și cu privire la fondul de stipendii în înțelesul acelei declarațiuni sunt susceptibile și determinațiunile respective în literele fundaționale de dato 18 august 1865, pe lângă toate aceste statutul nou impus dispune ca fondul acela să fie administrat, - nu prin foștii grăniceri ca proprietari și fondatori, ci prin comunele actuale politice, membrii comitetului să fie aleși prin reprezentanțele comunale politice; dispune mai departe ca venitul acelui fond să-l tragă nu numai grănicerii, respectiv

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 71, p. 282.

Dr. Artemiu Publiu Alexi

fiii și descendenții lor, ci toate veniturile de prin Galiția, Rusia, România, Boemia, etc., care s-au așezat în comunele grănicerești de la desfacerea graniței încoace.

b) Litere fundamentale de dato 18 august 1865 aprobate, - după cum s-a demonstrat mai sus, - de Maiestatea Sa în întreg cuprinsul lor, dispun aparte, ca școalele și institutele de învățământ și cultură ce se vor întreține din fondul central să fie institute confesionale, pe când statutul impus nu numai că voiește a ști aceasta, dar chiar numele sunt de-altmintearea până acum nici că-l sufere, dând amintitelor institute numirea nemaipracticată până aici de „Institute fundamentale”.

c) Amintitul document fundamental dispune aparte ca venitele, nu numai ale fondului de stipendii, ci și ale celui central, în special încât privește beneficiile convictului să le tragă numai foștii grăniceri, fiii și descendenții aceluia, pe când statutul impus, ca afară de cei îndreptățiți să aibă parte la fonduri toți străinii și veneticii care s-au așezat prin comunele foste grănicere de la desfacerea graniței încoace.

d) Literele fundamentale aprobate de Maiestatea Sa dispun aparte ca averea fondurilor să se administreze prin un comitet ales numai de foștii grăniceri, iar înaltul regim deoparte și veneratul ordinariat greco-catolic din Gherla, de altă parte, să exercizeze numai suprainspecțiunea asupra acestei administrări; pe când în virtutea statutului impus, acest comitet este compus din membri aleși prin reprezentanțele comunelor politice sub conducerea și influența funcționarilor administrativi și din membri denumiți de-a dreptul prin înaltul regim, deci dară înaltul regim în virtutea acestui statut, prin denumirea acestor membri nu se mărginește nu mai la suprainspecție, ci se amestecă de-a dreptul în administrațiune. Mai departe alegerea președintelui comitetului se face în statut dependentă de la aprobarea regimului, cu alte cuvinte: pe președinte îl numește regimul, iar ordinariatul episcopesc îi concede de-altmintearea încă este o amestecare în administrațiunea fondurilor; pe când și acestui ordinariat i se compete numai suprainspecțiunea.

e) În documentul fundamental există principialmente și eminentemente determinațiunea că fondurile școlare și de stipendii constituiesc o avere nedespărțitoare și neînstrăinătoare și că această avere este proprietatea fondatorilor grăniceri din cele 44 comune ce s-au ținut de regimentul al II-lea român de graniță, pe când prin statutul impus averea fondurilor se decretează de avere comună a tuturor locuitorilor din comunele politice, fără reprivire la aceea că sunt aceia grăniceri sau nu și că tras-am aceia până acum ceva din venitele aceluia fond sau nu?

Această dispozițiune a statutului creează un caz de precedență pentru introducerea unor principii comunistice cu privire la averea privaților sau a corporațiilor, - căci prin un statut de administrare se ia, fără proces, fără sentință, fără judecată averea privată a unei clase de cetățeni și se dă și altora, care până acum nici au avut-o, dar nici că n-au pretins.

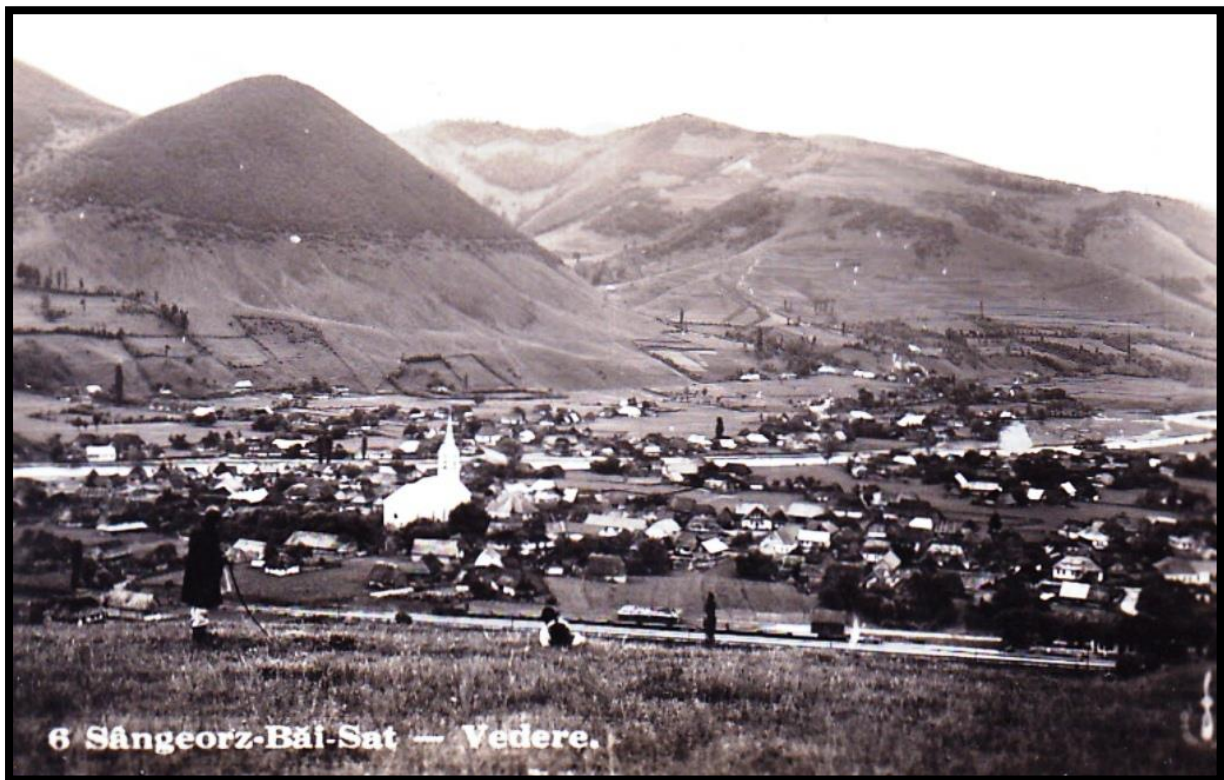
Ne rugăm, dară, cu toată reverența, cu această declarațiune a noastră să se aducă protocolului suscept de ședința de astăzi a comitetului și să ieie notiță oficioasă despre ea.

Năsăud, în 6 aprilie 1889.

Fondurile grănicerești din Năsăud

Dănilă Lica, avocat; Gavril Man, avocat; Atanasie Ușieru, proprietar; Ilie Cincia, proprietar; Simion Monda, protoprezbiter greco-ortodox; Baziliu Terente, proprietar; Ciril Deac, preot greco-catolic; Ilie Posmoșan, preot greco-catolic; Pamfilu Grapini, preot greco-catolic; Dănilă Șutu, proprietar; Istrate Suciu, proprietar¹.

(va urma)

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale
(Mulțumim d-lui D. Dologa).

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 72, p. 286.

Sângeorzenii și memorandiștii Ioan Rațiu și Vasile Lucaciu

Alexandru Dărăban

Memorandumul a reprezentat o petiție semnată de liderii românilor din Transilvania și adresată în 1892 împăratului austro-ungar Franz Joseph. Acesta prezenta consecințele instaurării dualismului austro-ungar și cuprindea principalele revendicări ale românilor transilvăneni, printre care se număra recunoașterea drepturilor politice și confesionale.

Totodată, *Memorandumul* se dorea a fi un semn de protest față de politica de maghiarizare practică de autorități împotriva românilor din Ardeal și față de persecuțiile la care erau supuși aceștia, cuprinzând o analiză bine documentată a situației economice, politice, sociale și culturale a românilor transilvăneni de la formarea dualismului austro-ungar în februarie 1867.

Memorandumul a marcat apogeul luptei de emancipare a românilor din Transilvania din secolul XIX-lea, aducând problema românească în conștiința europeană.

Între 12 și 14 mai 1881 la Sibiu a avut loc conferința de unificare a Partidului Național Român din Transilvania, prilej cu care liderii noului partid au hotărât trimiterea unui memoriu Curții de la Viena, care să aducă problema românilor transilvăneni în atenția opiniei publice europene. Memorandumul a fost redactat de Iuliu Coroianu și elaborat la Sibiu în prezența lui Ioan Rațiu, președintele Partidului Național Român (PNR), Vasile Lucaciu, Gheorghe Pop de Băsești, Eugen Brote și Septimiu Albini.

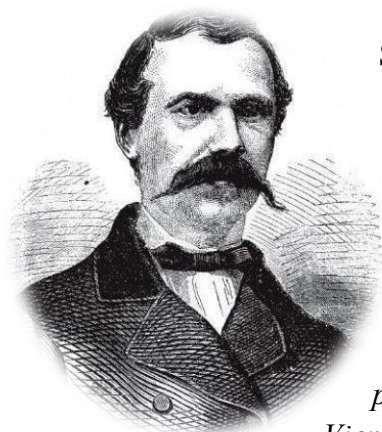
Petiția a fost aprobată la 25 martie 1892 și prezentată la Viena pe 28 mai 1892 de o delegație compusă din 300 de reprezentanți a tuturor stărilor din Transilvania: intelectuali, meseriași, lucrători. La cererea guvernului de la Budapesta, împăratul Franz Joseph nu a dorit să primească delegația, deși nu cunoștea conținutul memorandumului, apoi l-a trimis autorităților maghiare. Acest fapt a nemulțumit profund pe români, care au considerat că împăratul nu dorește rezolvarea problemelor naționalităților din Imperiu. Autoritățile maghiare au trimis petiția prefectului de la Turda cu specificația de a fi returnat lui Ioan Rațiu. Motivația invocată a fost că Ministerul de Interne nu este dispus a înainta împăratului „memorii ale unor indivizi” pe care nu-i socotește îndreptățiți a reprezenta poporul român¹.

¹ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Memorandumul_din_1892.

Alexandru Dărăban

În toată această perioadă are loc o amplă acțiune de solidarizare în străinătate cu românii din Transilvania, poate și din prisma faptului că autorii au tradus documentul în limbile de circulație internațională, făcându-l cunoscut peste hotare¹.

După cum am mai amintit, Ioan Rațiu a contribuit la fondarea Partidului Național Român din Transilvania. Inițial a adoptat tactica pasivismului față de autoritățile austro-ungare, apoi a devenit adept al activismului. A devenit vicepreședinte și, ulterior, președinte al Partidului Național Român. În casa lui Ioan Rațiu s-a discutat problema înființării ASTRA. A fost unul dintre cei mai proeminenți fruntași români care au inițiat Memorandumul din anul 1892. Maltratată la Turda de către huligani sprijiniți de autoritățile austro-ungare iritate de atitudinea profund românească exprimată de dr. Ioan Rațiu prin Memorandum, familia sa a fost obligată să plece la Sibiu. Tot din cauza Memorandumului i s-a intentat de către autorități un proces în anul 1894, fiind condamnat la închisoare împreună cu ceilalți memorandiști români. A fost eliberat din închisoare în anul 1895. În timpul procesului din anul 1894 a rostit faimoasa frază „Existența unui popor nu se discută, ea se afirmă”².

Luând la cunoștință, opinia publică din Sângeorgiul-Român a luat poziție exprimându-și nemulțumirea față de ceea ce i se întâmplase lui Ioan Rațiu. La data de 18 iunie 1892 au întocmit un memoriu în care condamnău cele petrecute la Turda, memoriu care a fost publicat de „Tribuna” din Sibiu. În cele ce urmează publicăm conținutul acestui memoriu:

Condamnă cu toată hotărârea neghioabă politică de trădare națională a „Telegrafului Român” și a celor de o pănură cu el și declarăm, că delegații merși cu memorandumul la Viena, în adevăr aleșii și trimișii noștri au fost!

Totodată exprimăm profundele noastre regrete Dr. Rațiu și familiei sale pentru barbaria asiatică suferită ca anteluptător național și, - asigurându-l despre respectul și devotamentul nostru, - îl rugăm să meargă înainte pe calea apucată; căci cât de târziu, în butul tuturor uneltirilor dușmănoase, sprijinit de toți românii curați la suflet, - are să triumfeze dreptatea spre gloria sa și a neamului nostru!

În numele românilor din Sângeorgiul-român la 18 iunie 1892:

Vasilii Pop, preot-cooperator; Silviu Sohorca, preot; M. Stetia (Haliță), Ștefan Utalea, Alexandru Strâmbu, econom; Larion Ciocan, econom; Mitrofan Gagea, econom; Terente Ionel, econom; Ioan Morariu, econom; Ioan Mărcuș, econom; Alexandru Ștepoaie, econom; Anton Lica, econom; Ioan Sohorca, plugar; Iosif Marica, plugar; Ioan Șpaimoc, econom; Alexandru Gagea, econom; Procopie Buia, econom; Alexandru Mărcuș, plugar; Constantin Jarda, plugar; Atanase Costan, plugar; Vasile Moldovan, econom;

¹ Ibidem.

² Ibidem.

Sângeorzenii și memorandiștii Ioan Rațiu și Vasile Lucaciu

*Dionisiu Bulța, econom; Mihai Râmbulea, econom; Ilie Măriuş, econom; George Ruști, econom; Ilie Alexi, econom; Ilie Sfrângeu, econom; Ioan Petrașcu, econom; Dionisie Papiu, econom; Macedon Hâruiță, econom; Larion Miron, Tănase Costan, Mitrofan Arman, Iacob Petrașcu, econom; Iacob Haliță, Alexandru Flore, Maștei Avram, Dănilă Șorecău, Alexandru Mustață, Iacob Lușor, econom; Iulian Berciu, Maxim Nițu, econom; George Bulța, Anhidim Cârțu, Maxim Șorecău, Maxim Tahăș, Ioan Buia, Artene Mutu, Nistor Gabor, Ilie Haliță, Toma Bulța, George Pop, Dr. Andrei Monda, Ieremie Șorobetea, Mihai Domide*¹.

La propunerea dr. Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu a fost ales membru în Comitetul Partidului Național Român din Ardeal, în rândurile căruia va rămâne până la moarte. Lupta lui Vasile Lucaciu a continuat prin articole scrise în ziarele românești și prin discursuri ocazionale ținute cu prilejul peregrinărilor sale prin Țara Moților și a Maramureșului. În această perioadă și-a câștigat imaginea de profet al românilor, ajungând să fie foarte iubit de țărani români².

În anul 1892 a participat, împreună cu fruntașii românilor din Transilvania, la redactarea faimosului *Memorandum*, care dorea să prezinte împăratului Austro-Ungariei, Franz Joseph, nedreptățile la care sunt supuși românii în statul maghiar. După redactarea Memorandumului, cea mai mare parte a fruntașilor români a fost de părere ca acesta să fie păstrat în dosare și să fie înaintat împăratului altădată, când se va ivi o ocazie favorabilă. Vasile Lucaciu a fost cel mai aprig susținător al acțiunii imediate, ceea ce nu s-a întâmplat. Retras la Șișești după participarea la redactarea Memorandumului, el a continuat să publice articole în presa românească, articole care vorbeau de persecuțiile la care erau supuși românii de către autoritățile maghiare.

Vasile Lucaciu devenise personaj de legendă pentru români, care au înțeles că lupta pentru drepturile lor naționale, astfel încât poporul i-a compus o doină, numită *Doina lui Lucaciu*. Aceasta devenise un asemenea simbol, încât cei care îndrăzneau să o cânte erau vânați de jandarmii maghiari³.

După eliberarea din închisoarea din Szeged, Lucaciu a fost urmărit permanent de autorități, i s-a cenzurat corespondența sau i s-a reținut la poliție, a fost izolat pentru a nu mai putea comunica cu nimeni. Mai mult, episcopul Ioan Szabo, făcând jocul autorităților, l-a suspendat din postul de preot al satului Șișești, din cauza inscripției pusă pe biserica din sat.

Această suspendare din preoție a stârnit o vie reacție și din partea sângeorzenilor, care au întocmit o scrisoare lui Vasile Lucaciu, cu data de 29 septembrie 1892, în care-și exprimau sprijinul

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul IX, 1892, nr. 130, pp. 517-518.

² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Memorandumul_din_1892.

³ *Ibidem*.

Alexandru Dărăban

față de el. Această scrisoare a fost publicată în „Tribuna” din Sibiu. Conținutul scrisorii îl facem cunoscut cititorilor în rândurile ce urmează:

Iubite Domnule Lucaciu!

Subscriși în numele întregului popor român de aici, cu durere în suflet dezaprobăm fapta episcopului nostru Szabo și a consistoriului său față cu suspendarea Dumnitale, care cu putere de atlet ai combătut fariseismul în biserică și șovinismul în politică, sperând cu bărbăție și abnegațiune interesele noastre vitale și de o parte și de alta.

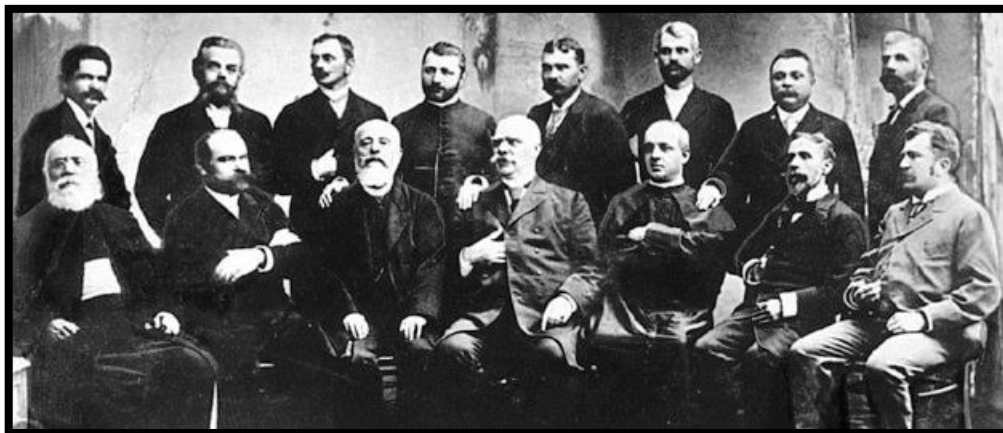
Fii sigur, Preaiubite Domnule, că inimile noastre au fost de când ai început a lupta pe arena publică, sunt și vor fi nedespărțite de Dumneata, în ciuda tuturor uneltirilor dușmanilor noștri.

Și ceea ce spre mângâiere putem să-ți zicem și dorim este: ca în biserica noastră să răsară apostoli, iar pe câmpul vieții noastre naționale generale, cât de numeroși asemenea Ție, ca așa cu toții să putem ridica și ține falnic, sus și tare stindardul credinței și naționalității noastre!

Piară renegații și trădătorii!

Trăiască Doctorul Lucaciu!

Ioan Păr. Pop, membru în delegația vieneză; Maxim Haliță, Ieremie Șorobetea, moșier; Dr. Monda, Mihai Domide, Vartolomei Șorobetea, proprietar; Ioan Sohorca, Iovu Lupoai, măiestru; Ștefan Utalea, Alexandru Mărcuș, Ioan Marcu, Leon George, Alexandru Cosma, măiestru; I. Șpaimoc, Alexandru Onea, Ioan Mecic, Dionisiu Istrate, Alexandru Sfrângeu, Nechita Ciociu, Maxim Tahâș, Vasile Moldovan, David Ciocan, Grigore Romanesi¹.

Rândul de sus (de la stânga la dreapta): Dionisie Roman, Patriciu Barbu, D. O. Barcianu, Gherasim Domide, Teodor Mihali, Aurel Suci, Mihaiu Veliciu, Rubin Patiția
Rândul de jos (de la stânga la dreapta): Nicolae Cristea, Iuliu Coroianu, Gheorghe Pop de Băsești, Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, Dimitrie Comșa, Septimiu Albini

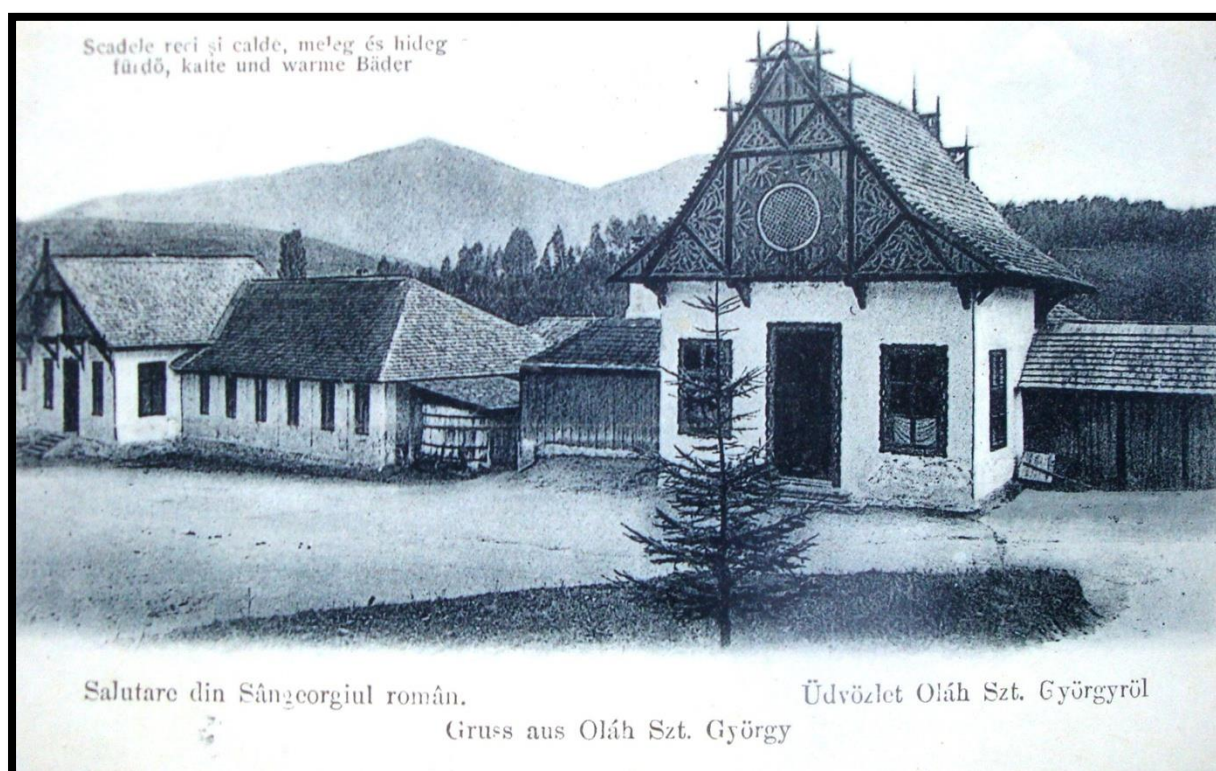
¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul IX, 1892, nr. 218, p. 870.

Din Sângeorgiul-românesc ni se scrie

O dovadă de sîlbăticie ungurească este și actul săvârșit acum de curând în stabilimentul de scaldă al Sângeorgiului în contra domnului P. Ionescu, profesor de desen din bucurești. Acesta avînd cutezanța a-și căuta de sănătate în băile de aici în 4 l. c., pe neașteptate a fost surprins de o comisiune polițiană constatatoare dintr-un locotenent de jandarmi înarmați din partea autorităților ca să descopere într-însul pe un iredentist periculos, care nu cumva să fi adus cu sine scrisori nrevoluționare și compromițătoare pentru existența statului maghiar.

În chilia lui s-a ținut percheziție formală. Toate scrisorile, notițele, cărțile și juranțele ce le-a avut în geamantan le-au scos și vizitat, însă fără de a decoperi ceva.

Un oaspe¹.

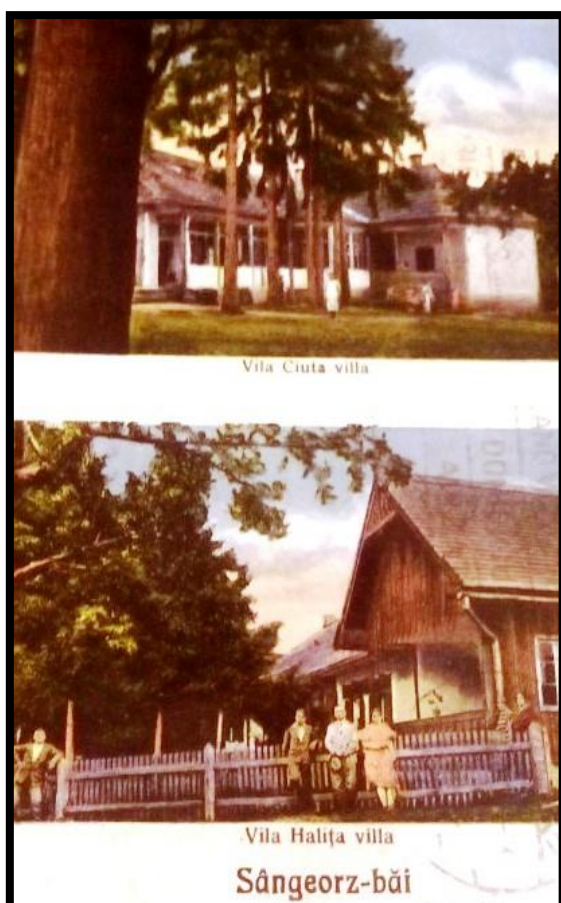

Sursa: Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Colecția personală Iuliu Moșil, dosar 112.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul IX, 1892, nr. 172, p. 686.

STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Dorin Dologa

În perioada interbelică dezvoltarea economică a atins un nivel maxim în condițiile respective, în care aceasta nu constituia o politică de stat, ci ea se făcea relativ la voia întâmplării.

În aceste condiții s-a dezvoltat și Stațiunea Sângeorz-Băi, datorită în special unor inițiative locale, a unor oameni cu bani care au construit vile și beneficiind de îmbunătățirea căilor de comunicație încă înainte de izbucnirea primului război mondial. Tronsonul de cale ferată Năsăud-Ilva Mică a fost dat în folosință la 1 mai 1907. Linia ferată Ilva Mică - Rodna Veche a fost construită de către muncitori maghiari, iar tunelul de la Sângeorz-Băi a fost săpat de către muncitori italieni și croați. La 18 noiembrie 1909 linia ferată Ilva Mică – Rodna Veche a fost deschisă în mod oficial circulației¹.

După anul 1918 Stațiunea Sângeorz-Băi a beneficiat astfel de condiții

mai bune de dezvoltare.

Sezonul de băi la Sângeorz-Băi dura din 15 mai până la 15 septembrie.

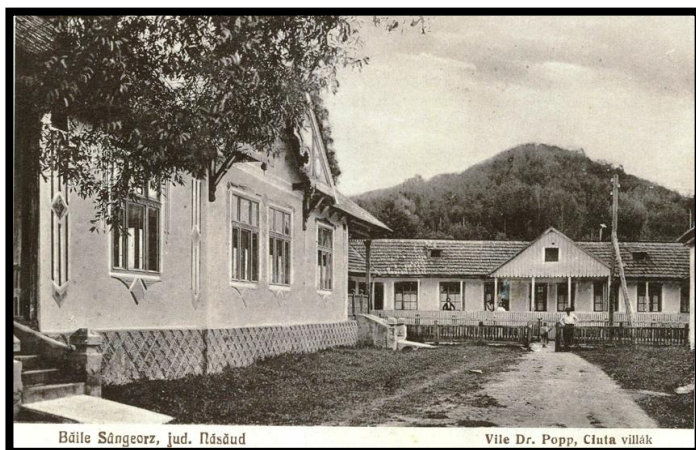
Cea mai ușoară cale de a ajunge în Stațiunea Sângeorz Băi era cu trenul. Dacă biletele de tren erau vizate de către Administrația băilor Sângeorz Băi, întoarcerea acasă a

¹ Paul Brașcanu, *Ghezășul Ilvelor*, Editura Stef, Iași, 2015, pp. 46-49.

Dorin Dologa

vizitatorilor era gratuită. De două ori pe zi trenurile veneau și plecau spre Cluj. Un autobuz circula zilnic între Bistrița și Sângeorz-Băi. De la gară vizitatorii ajungeau în stațiune cu ajutorul trăsurilor, automobilelor și cu omnibusul. Taxele de transport erau stabilite de către primărie, cărașii neavând voie să le depășească. Pe fiecare vehicul era inscripționat la loc vizibil tariful de transport.

Pentru cazare vizitatorii aveau la dispoziție Hotelul „Hebe”, Vila „Comunală”, Vila „Porumbița” (Sanatoriul „Hebe”), vilele dr. Alexandru Pop, Vila (Sanatoriul) „Ciuta”, Vila

„Șot”, Vila „Alexi”, Vila „Dr. Velican”, Vila „Dr. Scridon”, Vila „Dărăban”, Vila „Hangea”, Vila „Doina”, Vila „Haliță”, Vila „Domide”, care aveau o capacitate de aproximativ două sute de locuri, dar și posibilitatea de a închiria camere ale locuitorilor. Prețul camerelor varia în funcție de sezon, confort și amplasare, situându-se între 20 de lei și 120 de lei zilnic. În hoteluri și în unele vile se serveau

meniul complet, care putea fi și dietetic. Locuințele, strada și parcul erau iluminate electric.

Serviciul medical era deservit de către medicii balneologi Iulian Chitul, prim medic județean în Bistrița, director medical al stațiunii, Teofil Tanco, medic ambulatoriu la Policlinica din Năsăud, Mircea Haliță, asistent la Clinica medicală din Cluj, Corneliu Cosmuța, medic oficial al orașului Bistrița, colonel pensionar Virgil Vasiliad, medic particular și Marius Oanea, medic de circumscripție la Sângeorz-Băi. Băile, restaurantele și locuințele se aflau sub controlul sanitar al unui medic balneolog.

Vizitatorii băilor trebuiau să plătească taxe de înscriere și de băi. Medicii umani împreună cu familiile lor, precum și copiii cu vârsta mai mică de șapte ani erau scutiți de taxe. Funcționarii publici, militarii, preoții și cei care primeau pensie ca și invalizi, orfani și văduve de război beneficiau de reduceri de taxe. Taxa de înscriere pentru o persoană era de 250 de lei, pentru două persoane de 400 de lei, pentru trei persoane de 520 de lei, pentru patru persoane de 630 de lei, iar pentru cinci persoane de 730 de lei. Taxa de înscriere pentru funcționari era pentru o persoană de 200 de lei, pentru două persoane de 300 de lei, pentru trei persoane de 400 de lei, pentru patru persoane de 500 de lei, iar pentru cinci persoane de 570 de lei. Costul băilor era împărțit în două clase, întâi și a doua. Pentru clasa întâi taxa de băi era de 30 de lei, iar pentru funcționari de 20 de lei, iar pentru clasa a doua taxa băilor era de 20 de lei, iar pentru funcționari de 10 lei.

Vizitatorii puteau face excursii pe jos sau călare în zonele apropiate de Stațiunea Sângeorz Băi pe văile râurilor Cormaia, Cormăița, Valea Tătarilor, Valea Măgurii, Valea

STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Moldișului, Valea Vinului, puteau urca pe munții Pietrosul și Ineul, sau puteau merge cu trenul, autobuzul sau automobilul în localitățile din apropiere. Orchestra cânta de trei ori pe zi pe terasa izvoarelor în timpul curei vizitatorilor și de două ori pe săptămână în restaurante, în timpul meselor de prânz și cină. În stațiune se organizau baluri, petreceri și concerte. Există de asemenea un teren de tenis și o popicărie. În decursul sezonului vizitatorii intelectuali și profesori universitari țineau de două - trei ori pe săptămână conferințe publice.

La cerere apa minerală putea fi expediată diferiților consumatori din țară. Costul unui litru de apă minerală era de 3 lei și 75 de bani, iar a unei jumătăți de litru era de 2 lei și 75 de bani, la care se adăuga costul unei sticle de litru care era de 7 lei și 50 de bani sau a unei sticle de jumătate de litru, care era de 5 lei, dacă persoana care dorea livrarea apei minerale nu avea sticle proprii. Livrarea se făcea în lăzi de câte 25 de sticle de un litru sau în lăzi de 50 de sticle de jumătate de litru, costul unei lăzi fiind de 35 de lei¹.

În perioada comunistă dezvoltarea economică a constituit o politică de stat. Stațiunea Sângeorz Băi a cunoscut în această perioadă maxima ei dezvoltare, pentru ca după revoluția din anul 1989 să cunoască un recul.

Sursa fotografiilor din acest articol: *Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale*

¹ „Hebe” Sângeorz-Băi (Județul Năsăud). Stațiune balneo - climatică cu izvoare minerale cloruro-sodice radioactive, Tipografi G. Zikeli, Bistrița, pp. 1-5, în Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Colecția personală Iuliu Moisil, dosar 256.

RESTITUIRI

1878

OPUSCULI MILITARI

Prof. D.
A.P. ALESSI
si Prof.
MASSIMU POPU

GRAZ
AUSTRIA

Editura lui Paul Cieslar.

LEVNA

O AUDIENȚĂ LA VODĂ CAROL ÎN 1880

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI¹

Era un ceas după miazăzi când am ajuns la gara de la Sinaia. Aci m-am dat jos și am făcut cunoștință cu șeful de stație Constantin Dudescu care, spunându-i intențiunea mea de a fi primit de către Domnitorul, mi-a oferit cu multă bunăvoință camerele sale pentru a-mi face toaleta de lipsă. Altcum ar fi trebuit să merg în vreun hotel, care împrejurare mi-ar fi consumat mai mult din vremea ce-mi era foarte scurtă, căci cu trenul de persoane ce avea să sosească îndată după trei ceasuri, aveam să călătoresc mai departe, pentru că la Predeal mă așteptau doi amici.

Însoțit de un servitor de la gară ca conducător, la orele 2 și un sfert suiam dealul mănăstirii Sinaia. La intrarea în curtea mănăstirii era garda de onoare, însă nu ca la alte curți postată în sentinele etc., ci feciorii erau comozi, ofițerii se jucau de-a popicul (cugle). Un ofițer de gardă, al cărui nume cu părere de rău l-am uitat, îmi dă informațiunea cum că „Măria Sa chiar acum se află la masă (dejun); dar cu toate acestea se duce pentru a mă insinua (anunța). Eram în o discuțiune animată cu mai mulți ofițeri din gardă care se adunaseră în jurul meu când, nu trecuse 5 minute, veni adjutantul Măriei Sale, d. maior Maghiar, fiul bravului general Maghiar ce murise nu de mult în Craiova și mă înștiința cum că Alteța Sa a binevoit a-mi încuviința primirea. A luat informațiuni despre dorința mea și apoi a făcut raport. Abia au trecut 2—3 minute când vine un servitor de casă de ai Măriei Sale, mă invită să intru în salonul de primire unde mă așteaptă Măria Sa, și mă conduce până acolo. Trebuie să fac mărturisirea că în acel moment mi se afla inima în o mare agitațiune. Și cum nu! Numai peste câteva secunde aveam să văd cu ochii mei în realitate pe Domnitorul Carol, aveam să mă bucur de fericirea de a fi unul dintre acei putini Ardeleni care au salutat în persoană pe marele erou de la Plevna. În salonul de primire se afla Alteța Sa și d-l major Maghiar. Intrând aci m-a surprins simplitatea aranjamentului, lipsa de lux, precum sunt de regulă saloanele oamenilor mari, și precum mă așteptam să aflu și aici. Dar mai mult m-a surprins tratarea atât de afabilă cu care am fost întâmpinat din partea Măriei Sale. Abia fui prezentat prin d-l maior Maghiar, când Alteța Sa începu a-mi da întrebări una după alta înainte de a avea eu timp de a-mi zice dicția ce mi-am fost compus, vezi Doamne, mai înainte, pentru ca să nu vorbesc nici prea mult nici prea puțin. M-a întrebat de nume, despre excursiunea mea botanică, la ce i-am dat unele informațiuni despre recoltele mele făcute.

¹ *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1928, nr. 8, pp. 116-120.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Prezența Alteței Sale m-a adus în oarecare neregulă cu simțămintele mele. Văzându-i în persoană începură a-mi furnica, prin memorie toate scenele de la Plevna, toate faptele mărețe executate de armata română. Mă aflu în o ciudată încurcătură precum nu-mi aduc aminte să fi mai fost vreodată.

Voiam să-mi încep dicția, dar nu-i aflu începutul. Sunt două momente în viață când omul poate să devină în stare psihologică afară de calea normală, și acele sunt: o supărare sau întristare prea mare ori o bucurie prea mare. În cea din urmă mă aflu eu. Eram guvernat (cuprins) de impresiunile unei bucurii și a unei fericiri ce rar se dau în viață. Mă aflu în o stare de care nu-mi puteam da seamă, dar era cea mai fericită stare în care un vis al meu de mult era realitate. Mai târziu mă rezolvai a-mi zice dicția cum voi putea, care o reproduc aici așa după cum mi-am notat-o îndată după audiență, și care este următoarea: „Alteță Regală! Vizitând pentru întâia oară România, nu am putut rezista dorinței mele fierbinte de a mă folosi de ocaziune pentru a vedea și saluta în persoană pe părintele acestei țări. Sunt prea fericit și mulțămitor pentru ocaziunea ce ați binevoit a-mi da pentru a putea saluta în persoana Alteței Voastre pe bravul căpitan al eroicei armate române, și a-i aduce omagiile mele. Totodată vă rog Alteță Regală ca să binevoiți a-mi da grația să vă prezentez acest exemplar din „Resbelul oriental ilustrat” redactat de mine și de colegul meu d-l M. Pop, fructul ostanelilor noastre din doi ani de zile în care ne-am silit să descriem cu toată fidelitatea și conștiinciozitatea toate faptele belice, și cu deosebire cele îndeplinite de brava armată română sub eroica, conducere a Alteței Voastre Regale. Vă rog Alteță Regală să binevoiți a primi acest exemplar ca un prea modest semn de înalta mea stimă, iubire și venerațiune ce vă cultiv”.

Alteța Sa binevoi a răspunde:

„Primesc cu bucurie și mulțămită opul ce mi-ai prezentat și din parte-mi mă rog să primești pentru aceasta mai târziu un mic „suvenir”¹.

A zis că este surprins de această carte de care n-a știut până atunci. M-a întrebat despre fântânile ce le-am folosit, de cauza pentru ce am lăsat a se tipări în Graz, la care la toate i-am dat pe scurt informațiunile de lipsă.

I-am povestit despre organizarea gimnaziului superior din Năsăud, despre care a arătat mare interes, și despre care i-am dat informațiunile cele mai detaliate, despre izvoarele din care se susține, despre fondurile grănicerești, nașterea și administrarea lor, despre obiectele și în specie despre limbile ce se propun ș. a.

Toate acestea au consumat un timp de peste 20 minute, când apoi m-am depărtat ducând cu mine cele mai plăcute și neuitate suvenire...

Am fost surprins și am admirat afabilitatea și tratarea atât de simpatică, amicală și cuceritoare. Nu este nimic de mirat dacă aceia cu care Alteța Sa a povestit odată, au fost câștigați și cuceriți. Nu este de mirat dacă Carol a fost în stare să cucerească, să farnece și să entuziasmeze armata încât aceasta a făcut minuni. Deși numai după venirea lui în România a

¹ Acest suvenir promis l-am primit în 1 Ianuarie 1881, a fost medalia Bene-Merenti.

O AUDIENȚĂ LA VODĂ CAROL ÎN 1880

învățat limba românească, dar așa de bine și-a însușit-o, încât anevoie poți recunoaște a nu fi Român de origine.

Ieșind de la Alteța Sa m-a petrecut d-l maior Maghiar cu care am făcut cunoștință mai de aproape. M-a recercat de adresă și de domiciliu și m-a asigurat cum că prin prezentarea „Resbelului oriental” am făcut Alteței Sale Regale o plăcută surpriză.

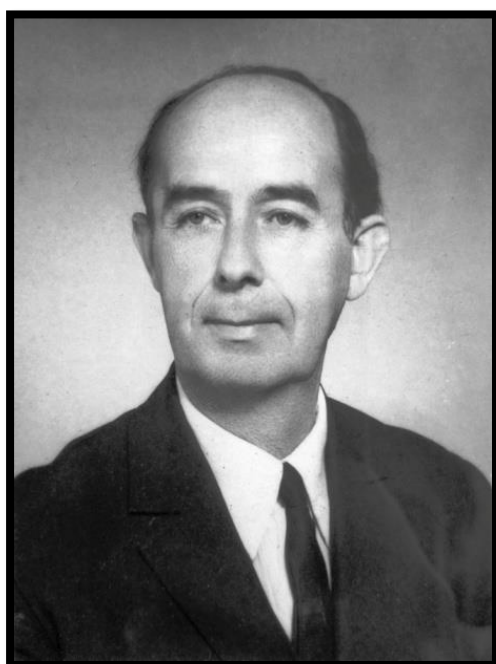
Ofițerii de gardă s-au adunat în juru-mi pentru a le povesti despre primirea mea, apoi m-au însoțit până la gară unde, știind cum că la Predeal nu am loc dar nici timp să-mi iau uniforma pentru drumul de fier din Transilvania, m-am uniformat aci. Domnilor camarazi de la gardă le-a fost mare surprinderea văzându-mă că sunt și ofițer. Amiabilitatea lor nu mai avea margini. Unii îmi făceau imputare pentru ce nu m-am prezentat la Măria Sa în uniformă, alții stăruiau să rămân în Sinaia până a doua zi. Poate că așa fi venit în poziția de a nu le putea respinge propunerea dacă nu eram angajat, dacă nu m-ar fi așteptat prietenii la Predeal.

Peste scurt sosește trenul. După puțină petrecere pe peronul gării, unde am făcut cunoștință și cu alți onorațiori din Sinaia, mi-am luat rămas bun prin o strângere de mână frățească de la toți, apoi am plecat.

La recomandata șefului de stație conducătorul îmi oferi un cupeu numai pentru mine. Începui a reflecta asupra celor petrecute, a face revistă asupra ținutului atât de romantic. Ca într-un vis am parcurs cei 12 kilometri până la Predeal unde mă așteptau prietenii și colegii de călătorie împreună cu un domn profesor Tănăsescu din București.

8 AUGUST 1601 – CRIMA DE LA TURDA

OCTAVIAN A. SCRIDON

Este una din datoriile de căpătâi ale fiecărui popor de a-și aminti, din când în când, de marile evenimente și de marile personalități sub scutul și autoritatea cărora s-a desfășurat viața lui istorică de-a lungul anilor.

Neamul care n-are trecut sau îi este rușine de el, nu-și poate contura nicidecum nădejdi îndrăznețe în viitor.

Și iarăși, cel care are și nu știr să-și adape sufletul de învățămintele lui, nu-i vrednic de pământul moștenit, iar răsplata îi va fi osânda istoriei care nu uită nicio slăbiciune și nu iartă nicio fărădelege.

Din fericire, Neamul românesc stăpânește comoara unui trecut care-i face cinste, fiindu-i, în același timp, cea mai nezdruccinată cheazășie a ceea

ce trebuie să aducă viitorul.

Pe de altă parte, e îmbucurătoare și reconfortantă constatarea că acest popor a știut, în zilele grele ce i-au fost hărăzite, să-și întoarcă privirile înspre trecutul care-i aducea aminte de povestea biruințelor ce se pierd în neguri de veac.

Acest gând, cu tot ce se poate desprinde din el, a rodit șirele acestea care ar vrea să fie un pios tribut de cinstire a unei vieți ce a oferit, la timpul său, atâtea sugestii și atâtea nădejdi.

Ziua de 8 august 1601 a înscris în istoria noastră națională una din cele mai sângeroase pagini.

Mihai Viteazul omorât mișelește pe Câmpia Turzii!

După ce a înfrânt trufia turcilor, ungarilor, polonilor și a imperialilor lui Gheorghe Basta, a fost el însuși îngenunchat de toți pe rând. Biruințele fulgerătoare, prin iuțea și urmările lor, au fost urmate de cele mai nemiloase înfrângeri. Opt ani de zile, cât a zăbovit pe tron, a luptat vitejește el însuși în fruntea trupelor sale, încercând să-și apere țara încolțită la toate fruntariile.

OCTAVIAN A. SCRIDON

În urma acestui freamăt de viață năprasnică, ni se pare așa de nedrept sfârșitul lui.

După neîncetate hărțuieli, în cele din urmă silit de împrejurări, Mihai primi o împăcare cu generalul Basta, care-i pricinuieste atâtea neplăceri. Și astfel, cu oștile unite, obținură categorica victorie de la Gorăslău împotriva lui Sigismund Bathory, slăbănogul principe al Ardealului. Dar n-au trecut nici două săptămâni de la această biruință din 24 iulie 1601 și Gheorghe Basta, gelos pe prestigiul pe care Mihai îl câștiga la curtea imperială din Viena, se hotărî să-l răpună. Își dădea bine seama că încercarea de a-l ucide pe față putea să-i aducă surprize supărătoare, de aceea în sufletul lui josnic încolți gândul celei mai de rând crime. Astfel, în zorii zilei de 8 august 1601, într-o Duminică – credința catolicului Basta nu putea să împiedice săvârșirea omorului în această zi a Domnului - trimise o trupă de ostași care-l surprinseră singur în cortul de pe Câmpia Turzii. Iată cum povestește cronica țării sfârșitul acestui erou:

„... Se rezeziră ca niște dihanii sălbatice cu săbiile scoase; iar unul se rezeziră cu sulița și-l lovi drept în inimă, iar altul degrabă îi tăie capul și căzu trupul lui cel frumos ca un copac, pentru că nu știuse nici se prileji sabia în mâna lui cea iute; și-i rămase trupul lui gol în pulbere aruncat... și rămaseră creștinii, și mai vartos Țara Românească, săraci de dânsul”.

Așa sfârși ultimul act din viața celui care a izbutit – ce-i drept pentru o clipă, dar atât de profetic – să adune într-un mănunchi sub sceptrul său, toate cele trei țări locuite de Români.

Dar, în vreme ce numele lui Basta va fi păstrat de istorie în șirul asasinilor de rând, - uriașa personalitate a celui căzut în țărână a luminat drumul istoriei noastre sute de ani în șir.

Intrarea lui triumfală în Alba-Iulia a poruncit, parcă istoriei înfăptuirea, pentru totdeauna, a unității pe care el doar a schițat-o.

Iată de ce, în aceste momente de praznic înfășurăm epoca mucenicului – urât și batjocorit de toți vrăjmașii – în lumina prețuirii noastre veșnice¹.

Liceul „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi unde a predat mulți ani prof. Octavian Scridon

¹ *Năzuința*, Bistrița, Anul II, 1939, nr. 38, p. 2.

Foto: Iosif Ciunterei

TRADITII

Foto: Iosif Ciunterei

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

ȘTEFAN BUZILĂ

*„Să jucăm până ce-i nuntă
C-apoi mintenaș se ciuntă”*

Poezie populară

- IV -

Acum începe unul dintre ai mirelui:

Bună seara la d-voastră¹,
Boieri de cinste și de omenie!

V-aș întreba de trăit,
De libovit;

V-aș întreba de fericita sănătate,
De aceea-i la Dumnezeu suită!

- Oare ce saltă, ce veselie,
Ce lucru poate să fie?

Ce stați aici adunați,
Preaiubiților mei frați?

Noi mult loc că am umblat,
Ca aicea n-am aflat

Tocmai așa lucruri tocmite,
Precum nouă sunt iubite!?

Noi venind sărind
Jucând

Făcând o veselie mare,
În casă-i plâns și întristare²,
Tocmai ca la-un lucru mare!
Da fiți cu noi buni și blânzi,
Că noi nu suntem flămânzi!

¹ Tarostea aceasta am auzit-o de la Dimitrie Bozbiciu, econom în Rebrîșoara.

² Aludează la cântecul de jale al gogei, care se aude de afară, precum și la plânsul miresei.

ȘTEFAN BUZILĂ

După aceste se apucă unul din lăuntru și începe a-i întreba, că ce vagabonzi sunt, de unde vin, ce caută, aruncându-li-se în obraz câte verzi și uscate. La aceasta răspunde iarăși unul de ai mirelui:

Bine, bine, taroste de casă,
Spune că mie nu-mi pasă,
Că sunt întreg ca mărul,
Ți-oi spune tot adevărul.
Noi vedem aici o poartă legată
Și cu fiare-nferecată,
Strânsă și adunată
Lângă poartă
Multă gloată.
Poarta-i legată cu paie,
Gloata stă-n cap să ne sae;
Și-i legată cu lanț de car,
Ca să umblăm în zadar.
Poarta-i legată cu funie de fuior,
Doară de noi v-a fost dor?

Cel al miresei răspunde din lăuntru:

Nu ne temem noi de voi,
Baremi suntem trei sau doi,
Tot cu puști și cu pistoale,
Cei mai mulți cu mânuri goale!

Celălalt:

De-ar fi lucru cu bănat,
Tot ți-oi spune-adevărat,
De când de-acas-am plecat,
Printr-o pădure-am intrat.
Când din pădure-am scăpat,
Am nimerit la un capăt de sat,
La un pod stricat.
Pe pod am încălecat,
Dar s-a rupt o podea cu mine
Și am picat fără rușine;
Mai cu seamă cu tărie
A picat a mea soție¹
Până m-am sculat,
Până m-am ridicat,
Urma ni s-o astupat,

¹ Atunci arată cu degetul pe celălalt chemător.

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

Drumul ni s-o făcut cruce,
Mai mult nu ne-am putut duce.
Înainte ni-a ieșit o boală zbârcită
Spre al nost folos venită,
Și ni-o spus
Să mergem pe drum în sus
Și să umblăm din casă-n casă,
C-om¹ afla a noastră masă.

Începe apoi colăcarul miresei a-l întreba: Ei bine, cine ești, ce cauți, ce-ți trebuie, noi nu te cunoaștem. Deci răspunde colăcarul mirelui:

Eu ți-oi spune-adevărat,
Tânărul nost împărat
De dimineață s-o sculat,
Față albă a spălat,
Chică neagră-a pieptănat,
Mare oaste-a adunat²,
O sută feciori boieri. –
Pe noi doi³ el ne-a ales,
Ca pe grâul cel dires⁴,
Care cu cai mai fugaci
Și din gură mai șăgaci⁵,
Pe crângul cerului,
Pe lumina stelelor;
Când steaua sta
Și noi stam,
Apoi steaua luminoasă
Ne-a adus la dumneavoastră.
Îți spun socru mic,
Să fii omul cel voinic,
Când dă soarele-n deseară,
Mare oaste te-mpresoară.
Să lărgiți casa,
Să întindeți masa,
Că vine împăratu-îndată
Cu oștirea lui cea lată!

¹ „C-om” = că vom.

² Versul acesta dovedește că tarostea aceasta e compusă de vreun fecior de pe Someș, pentru că în alte părți din apropiere nu au fost grăniceri.

³ Adică pe chemători.

⁴ Grâu dires = grâu vânturat, ales de pleavă.

⁵ Om „șăgaci” se zice un om comic, unul care te știe distrage bine.

ȘTEFAN BUZILĂ

Să s-adune tot satul,
Ca să veselească pe-mpăratul!
De nu-i ave bucate de-ajuns,
Să-ți cauți loc de ascuns!
Să ai buți de vin,
Care cu fân,
Vaci lăptoase,
Fete frumoase.

Luând apoi plosca de după cap, închină odată la socrul mic cu vinars și zice:

Na, socru mic,
Fii om voinic,
Pune plosca la gură
Și trage-o dușcă bună,
Dar nu bea să te îmbeți
Și apoi să nu vezi,
Că nu-i asta ca pe spate,
Zeamă de poame uscate!
Acesta-i rachiu de la Pitești,
Când beai te înveselești.

Apoi repetă:

Dar nu bea să te îmbeți
Și apoi să nu ne vezi;
Să faci burta dobă
Și să te pui după sobă,
Să stai cu greluși de vorbă!
Și ai grijă, socru mic,
Nu o săruta cumplit,
Și să nu o săruți prea tare,
Că și căciula din piept îți sare,
O sărută-ncetișor
Ca să-ți pară dulcișor.
La mireasă dă opt boi
Și șapte vaci
Cu coarne largi
Și tot să rabzi și să taci.

Până când socrul mic (tatăl miresei) ia plosca în mână, vornicul mirelui închină în modul următor:

Faceți bine și iertați,
Că aceste ni-s vorbele,
Că suntem cam de pe munte
Și nu știm așa de multe.

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

Am știut și mai multe,
Dar le-am uitat,
În un săculeț legat,
Și o fost cam înnorat,
Baremi cât le-am căutat,
Totuși nu le-am aflat,
Va da Dumnezeu și va însenina
Și iarăși le-om afla.
Și-apoi le-om mai spune cândva.

Când starostele sunt către fine, atunci fetele în casă înceată cu gogea, și după ce fata care a invitat pe mireasa la masă, a căpătat un colac, iar celelalte un Țipoiu, se departă de aici cele străine pe altă ușă, pentru că acum vin ospeciorii în lăuntru.

Atât chemătorii cei de afară, cât și oamenii din lăuntru ai miresei, care stau de vorbă la ușă, se numesc „colăcarii” sau „starosti” (lat. intermedius); lucrarea, respectiv oficiul lor „colăcărit” sau „stărostit”, în Moldova: conăcărie, conăcășie; în Muntenia: conăcerie, olăcerie, orație, olăcășie (vezi Sevastos, op. cit., p. 99).

Cu această ocaziune se adună aici o mulțime de oameni din sat, pentru ca să audă stărostitul. Acest stărostit își trage începutul din „locutio fescinina” a romanilor, care se ținea la ușa casei mirelui de către oarecare oașpe atunci când ducea mireasa la mire cu „pompa nuptialis” (Elena Sevastos, op. cit., p. 26, 35, 48) numește staroste și pe cel care cere fata în seara fidanțării, dar pe aici acela n-are nume deosebit.

După finirea starostei, chemătorii mirelui pun mâna pe cele două păhărele cu vinars de pe scaunel și le beau, iar colăcarii miresei până nu plătesc vama. Atunci dâșii dau un creițar, dar cei dinăuntru nu se îndestulesc; dau apoi un creițar de 4, o pițulă, dar nici așa nu se îndestulesc cei dinăuntru, ci zic să nu se facă, fără să deie bani, căci uite (și atunci arată scoarțele roșii de ceapă de pe tăier) ce bani avem noi! Colăcarii mirelui la aceasta duplică pițula și repede apucă scaunul și intră înăuntru.

Abia au intrat în tindă și au și dat de o altă piedică, căci ușa casei e închisă, respectiv ținută dinăuntru, că nu pot intra în casă. ușa e ținută de frații miresei cărora încă trebuie să le plătească vama. Plătindu-o și pe aceasta, intră în casă. din casă iau pe mireasă și pe socrii mici și ies afară în ocol (ogradă).

Aici toți ospeciorii se prind de mână și formează un cerc în jurul soacrei mici sau al altei femei istețe și încep a juca roată după muzică. Muierea din mijloc are în un șurț sau pânzătură cu partea de jos pusă după brâu, ca să nu verse grâul; în mâna stângă are o cofă nouă, cumpărată de nănași, plină cu apă proaspătă, iar în mâna dreaptă are busuioc uscat, pe care îl tot udă în cofă și stropește cu el pe oașpeți, jucând, apoi, pe rând la fiecare îi pune în poală la cămeșe, la muiere în pânzătură, câte puțin din poală de la ea. Astfel, jucând, încep a striga (a chiui):

Moldovene, Moldovene,
Samână grâul devreme,
Că s-o coace, nu te teme.

ȘTEFAN BUZILĂ

Oamenii mirelui chiuiesc:

Dă-ne grâu, nu ne da pleavă,
Că ni-i mirele de treabă;
Dă-ne grâu, nu ne da orz,
Că ni-i mirele frumos.

Muirea din mijloc răspunde:

Na-vă apă din părau (și îi stropește),
Că mirele-i din neam rău,
Na-vă apă din fântână,
Mireasa-i din viță bună!

Finind apoi jocul, aruncă cu toții grâul peste casă ca să crească celor tineri căsătoriți holde frumoase, chiuind:

Crească grâul cât casa,
Să trăiască mireasa!

Acest joc cu grâu, după mine, se derivă din „sacrificiul de nuntă” al romanilor, pentru că și la acela aflăm o muiere matroană purtând în mână un blid cu fructele de lipsă la jertfă și mergând înaintea celorlalți oaspeți care asistau la sacrificiu.

După aceste intră cu toții înăuntru și se așează la masă ca să se ospăteze. Mirele și mireasa ocupă loc în fruntea mesei, lângă ei nănașii, apoi urmează ceilalți oaspeți, totdeauna foarte numeroși, în rândul: bărbat, muiere, până când, mai pe urmă, la masă șed feciorii și fetele care au ceva oficiu la nuntă. Aranjamentul în casa de ospăț e următorul: casa înainte de toate este curățită foarte frumos și împodobită cum numai e posibil. Pentru oaspeți sunt puse mese jur-împrejurul casei atâtea câte se crede că vor fi de-ajuns. Mesele sunt acoperite cu acoperăminte albe și fiind ele încornurate, în fiecare corn de masă se află câte un „țipoiu”¹, iar în mijlocul mesei un tăier cu sare pentru ca după un pahar de vinars cine va voi să mănânce țipoiu sărat. Afară de aceea se află pe masă ulcioare și flăști cu vinars. La fiecare masă stăpânul casei pune câte un „paharnic” care toarnă la oaspeți să beie pe rând. Muzica totdeauna ocupă loc lângă ușă și trebuie să asculte voința tuturor, ceea ce e foarte greu, dacă se amestecă limbile. Paharnicul are grijă ca paharul să meargă pe rând și nu cumva să rămână careva nebăut, iar de va be dublu, norocul lui.

Fiecare oaspe, când vine la ospăț, trebuie să aducă cu sine „un blid cu plăcinte”, adică 6-8 plăcinte cum le fac ei, iar pe acest blid de plăcinte o bucată de carne friptă; afară de aceea o jumătate-un litru vinars, pe care și-l pune dinaintea lui pe masă, iar plăcintele cu carnea le dă la socăciță. La ospete de atare natură totdeauna se conduce ca bucătăreasă sau socăciță cea mai măiastră femeie din sat în privința pregătirii bucatelor.

După ce paharnicul a dat două-trei rânduri de pahare, îndată încep a căpăta oaspeții voie. Feciorii oficioși de la nuntă, lângă care se alătură și alții „nechemați”, stau în apropierea muzicii. Aici chiuiesc, hopăiesc, fluieră, sar de se cutremură casa. Țiganiii încep a trage „de

¹ „Țipoiu”, țipou, aceste sunt niște pite de mărime mijlocie, făcute de făină de grâu mestecată cu de cucuruz și se folosesc numai cu ocazia ospățului.

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

strigat” și atunci încep feciorii a chiui câte și mai câte, ca de exemplu:

Fătuță din doi părinți,
Ce cugeți de te măriți;
De-ai ști cum e măritată,
Ai șede la măta fată
Și-ai împleti coadă lată.
Că stebă-i¹ o haină grea,
Multe gânduri îți dă ea,
Peteaua-i haină ușoară,
Sufală vântul și o zboară.
Frunză verde-amu se face,
Om frumos la frumos trage,
D-apoi² cel hâd ce se face?
Frunză verde sânțerel³
Tot a merge cătinel
Pân va da de-un hâd ca el.

Într-aceasta cei de la masă închină cu păhărelul, zicând:

Păhărele-i cât un cui,
Cum îl pui la gură nu-i.

Tot continuând cu păhărelul, încetul cu încetul se observă influența băuturii la oaspeți și cu deosebire la muieri, care acum așa bună voie au, încât nici nu mai pot bea fără de a chiui una păhărelului după muzică:

Și acest pahar l-oi bea
Să știu mâne c-oi zăce,
Și asta l-oi înghiți,
Să știu mâne c-oi muri.
D-aceea l-oi be de-a dușcă
Să știu c-oi muri de pușcă!

Altă muieră din altă parte a casei, ca să nu o întreacă altele, ia și ea un pahar în mână și chiuiesc:

Așa zic vecinele,
Că eu-mi beau găinile;
Dar eu de m-oi mânia
Și cocoșul mi l-oi bea⁴!

(Va urma).

¹ „Stebă”. Femeile măritate spre distingerea de fete poartă stebă, care nu sunt altcum decât coada de păr ce ca și fete o purtau pe spate, acum o pun pe cap în formă de cerc și aceasta se numește stebă.

² D-apoi = dar apoi.

³ „Sânțerel”, un fel de lemn.

⁴ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 204, pp. 815-816.

BOJGĂII DIN MAIERU

Anamaria-Alexandra Mihăilă

PERSPECTIVA SINCRONICĂ. RITUALUL ÎN SATUL CONTEMPORAN

În ajunul Bobotezei, înfățișarea satului Maieru, așa cum îl știu localnicii și locuitorii din satele din împrejurimi, se modifică. Odată cu înserarea, ulițele devin pustii, copiii renunță la jocurile lor și se adăpostesc în case, bătrânii merg în gospodăriile învecinate să vadă bojgăii ce vin și astăzi, la fel ca în fiecare an. Primul grup de bojgăi își face apariția în jurul orei 21.00. Costumarea și mascarea însă a fost pregătită, după cum ne spunea unul din ceată, încă de dimineață.

Dintr-o bucată de cojoc vechi, vopsit sau, mai degrabă, pătat cu diverse culori, unii tineri își mai confecționează și astăzi măștile. O mare parte

dintre ei însă, le cumpără. Gospodarii pregătesc sticlele cu țuică și mesele cât mai îmbelșugate pentru a-i primi pe bojgăi. Nu doar că venirea lor reprezintă un prilej de bucurie și de amuzament, dar unii localnici consideră că acolo unde acești mascați trec pragul caselor nimic rău nu li se va mai întâmpla în anul acela. Fiecare membru al cetei se maschează separat, în așa fel încât în momentul în care se întâlnesc pentru scurt timp nici ei să nu se recunoască.

Prima casă vizitată a fost una cu o fată tânără. La intrarea în curte, gazda începe deja pregătirile darurilor (prăjitură, țuică, bere, sarmale) pentru bojgăi. Venirea lor e anticipată de zgomote puternice. Tinerii mascați strigă, lovesc cu bătele în pereții casei, în așa fel încât nu mai este nevoie de cererea permisiunii de a colinda pentru că toată lumea știe de venirea lor: *Intrăm așa, că doră ii știu că vinim și le plașe. A șe să batem la ușă?*¹ Ajunși în fața casei, tinerii nu intră fără să colinde. Mai întâi lovesc cu bătele în ușă și încep să cânte cu vocea îngroșată, pentru a fi cât mai greu de recunoscut. Textul colindei lor nu este unul specific

¹ Extras din discuțiile purtate cu Alexandru Deac (*Sandu lu' Rom*), 24 ani, din localitatea Maieru, în timpul vizitei la casa gazdei Pavel Lăzăruț, în jurul orei 21.00.

Anamaria-Alexandra Mihăilă

Bobotezei, ci, mai degrabă, câteva versuri amestecate spuse, de obicei, cu ocazia sărbătorii Crăciunului: *Vine Maica Domnului/ Să-ntrebe de Fiul Sfânt/ La mulți ai cu bine/ N-ați văzut pe Fiul Sfânt/ La mulți ai cu bine/ Ba, noi poce l-am văzut/ La mulți ai cu bine/ Bine nu l-am cunoscut/ La mulți ai cu bine/ Că pe fața Fiului/ La mulți ai cu bine/ Scrisă-i raza soarelui/ La mulți ai cu bine*¹. Colinda, însoțită de loviturile bâtelor în ușă, este urmată de o urătură spusă de unul dintre tineri (de obicei cel mai în vârstă din grup): *Să trăiești, gazdă, să trăiești/ Colinda să ne-o plătești/ Cu o cupă de horincă/ Niși pre' mare, niși pre' mnică/ Numa un pic să ne-mbătăm/ Că noi mândru colindăm/ Că noi mândru om colinda/ Și nimnica nu ni-i da/ Rupă-să, gazdă, rupă-să grinzile/ Să pcișe slăninile/ Și fușteii di la scară/ Și cu grâu' di la moră/ Nu știu gazda ște-i măniosă/ De nu ne mai ceamă-n casă/ Să ne-mbgie cât-un pic/ Că nu mai putem de frig*², încheind cu urătura de final, spusă în cor de bojgăi: *La anu' și la mulți ai*.

În timpul colindei, bojgăii nu le permit gazdelor să deschidă ușa. După ce termină colinda, care, de fapt, e un amalgam de versuri din mai multe colinde cu o linie melodică foarte cunoscută și care diferă de la o ceată la alta, intră în casa gazdei³ și se așează la masă.

Întrebați cum și când și-au confecționat măștile, majoritatea tinerilor spun că acum nu le mai confecționează ei, ci le cumpără din magazinele din sat. Unul dintre băieți, Alexandru Deac (*Sandu lu' Rom*), afirmă că el preferă să o facă *cu mâna lui* pentru că *așa-i tradiția: Io mi-o fac în fiecare an. Dintr-un cojoc rău, am rupt un pecic, am făcut oci și gură și gata*.

*Doră n-oi da bani, cân' pot s-o fac singur*⁴. Toți tinerii din ceată poartă un cojoc din lână întors pe dos, cu excepția fetei (de fapt, a travestiului, unul dintre băieți fiind mascat într-o femeie gravidă) care e îmbrăcată în haine comune. Pe lângă cojocul pe dos și masca specifică, tinerii poartă fie costume tradiționale (*cămeșă cu mărjele, șioresi, cură cu pene*), fie haine vechi, ponosite, mănuși folosite și au legate de picioare clopote mari (*tălăngi*) care să sporească zgomotele ce anunță venirea lor. În mâini poartă bastoane sau bâte din lemn, folosite, în general, la păzitul animalelor, cu care lovesc porțile caselor sau se apără de atacurile celorlalte cete de bojgăi.

Așezați la masă, gazda îi răsplătește cu mâncarea și băutura pregătită din timp pentru venirea lor. Am aflat din discuțiile cu ei că ceata aceasta este formată din tineri neînșurați, care merg în fiecare an la urat mai mult la Ioni și prea puțin pe la casele fetelor. Cei opt băieți⁵ afirmă că, dintre toți cei care mai umblă astăzi mascați, ceata lor este cea mai

¹ Extras din înregistrarea nr. 19, din 05.01.2016, ora 21.15.

² Ibidem.

³ Pentru a-mi putea realiza cercetarea, am așteptat ceata de bojgăi la casa gazdei Pavel Lăzăruț, 54 de ani, din localitatea Maieru, care întâmpină colindătorii pentru fiica lui ajunsă la vârsta căsătoriei, Elisabeta.

⁴ Extras din discuțiile cu Alexandru Deac (*Sandu lu' Rom*), 24 de ani, din Maieru.

⁵ Ceata de bojgăi pe care am însoțit-o și care e prezentă în primele fotografii e alcătuită din: Alexandru Deac (*Sandu lu' Rom*), muncitor în pădure, 23 ani, Maieru, Viorel Buia (*Viorel a lu' Cărușă*), muncitor în construcții, 20 ani, Maieru, Petre Râmbulea (*Petrică a lu' Râmbulea*), elev, 18 ani, Maieru, Vasile Borș (*Vasilică a lu' Armanu'*), elev, 18 ani, Maieru, Mihai Bolfă (*Mihai a lu' Pcerge-Vară*), elev, 18 ani, Maieru, Valentin Cârceie (*Valentin a lu' Iujan*), elev, 18 ani, Maieru, Cifor Balotă (*Cifor a lu' Coiban*), elev, 18 ani, Maieru, Silviu Popicica (*Silviu „Gravida”*), muncitor în construcții, 23 ani, Maieru.

BOJGĂII DIN MAIERU

numeroasă. Motivele pentru care se maschează nu mai sunt cele despre care discutăm în capitolul anterior. Majoritatea nu cunosc funcția ritualică a obiceiului, ci vorbesc despre funcția de delectare ce îi determină să se mascheze. De pildă, Cifor Balotă afirmă: *nu știu di șe ne mascăm... îi fain, ne plașe. Merem așa în fiecare an că așa îi obișeiu. Ne distrăm, ne întâlnim mai mulți, râdem, merem pi la fete, ș-apo' dimineața, cân' gătam merem în Anieș dacă mai putem.* Nu există un conducător al cetei care să îi organizeze. Fiecare e responsabil de conduita și atitudinea lui, care, oricum, e justificată chiar de sărbătoarea la care participă.

Treptat, după ce s-au familiarizat cu gazdele, bojgăii renunță la măștile lor: *Nu-i musai să țai măștile până să gată. Cân' vrei poți să le dai jos, numa cân' nu vrei să te cunoscă atunși le porți*¹. Unul dintre tineri recunoaște însă că, de obicei, nu se demaschează decât în casele în care gazdele își dau seama oricum de identitatea lor. Totuși, după demascare, tinerii par să nu se mai simtă degajați ca înainte, ci își controlează vocabularul și atitudinea. După ce termină băutura și își pun din nou măștile, încep să strige și să joace pe ritmurile folclorice ce răsunau în casa gazdei. Tot în pași de joc popular, tinerii se apropie de fata tânără pe care au colindat-o, o strâng în brațe și lovesc cu bătele în pereți în semn de rămas bun. Părăsesc apoi casa, strigând și lovind pereții încăperilor la fel ca la sosirea lor.

Pe ulițele satului, se văd tot mai multe cete de bojgăi. La poarta lui *Ion Pujînă*, cum îi spun cei ce-l colindă, s-au adunat bojgăii din tot satul. Spre deosebire de cei cu care am discutat anterior, cele trei cete întâlnite aici sunt mai mici, iar două dintre ele sunt mixte: *noi merem tăfi, cu fete, cu ficiori. Mulți is însurați, da' n-au băieți amu', că-s tineri. Ne-am gătat de dimineață ș-am vinit la Pujînă, că-i Ion. De aiși merem la Ion vâru', la Ion Săgeată și la tăți Ionii pe care îi cunoștem, că ne-o trecut vremea de mârș la fete. Măști? N-avem măști, numa feștele. Ne-am făcut care mai de care mai hâd să putem râde unu' de altu' că doră de așeia îmblăm, nu de-a bolânda. Ne-am făcut care țigan, care țaran, mnireasă și mnire, cum ne-o plăcut și cum am văzut că să fașe și cum o făcut și tata. Da' ii mereu numa țărănește. Amu' merem cum ne plașe că s-o mai scimbat vremurile. Anu' esta am zîs că merem și noi așa, cu ceptare, cușme, caiere de tors lâna, năfrămni, opcinși, trăistuță... ca mai demult... îmbrăcați bărbați în femeie și femeile în bărbați*².

Aceștia au colindat *Coborât-o, coborât*, adăugând refrenul *La mulți ai, Ione*, care să se potrivească cu onomastica gazdei. După ce au colindat, au rămas în curte, s-au îmbrâncit, au jucat schimbându-și poziția corpului și expresia feței (*dansul piticului*). În cele din urmă, gazdele i-au primit cu darurile deja cunoscute: țuică, prăjitură, bere și vin. Travestiul este una dintre tehnicile prin care actanții își schimbă identitatea. De data aceasta, întreaga ceată a optat pentru travesti, aceasta fiind o opțiune perfectă pentru a spori ambiguitatea și pentru a evita să fie recunoscuți: *Nu ne dăm jos măștile că dup-așeia nu le mai putem pune înapoi că să dușe funinginea. Ne-am feștit cu funingine, ne-am făcut musteță cu creionu' de oci, ne-am dat cu feștele. Ne jucăm ca copcii, ne mai lovim, ne fașem că ștrecănim, mai colindăm și*

¹ Extras din discuțiile cu Petre Râmbulea (*Petrică a lu' Râmbulea*), elev, 18 ani, din Maieru, în urma conversației purtate în jurul orei 21.30.

² Extras din discuțiile purtate cu Lucian Strugar (*Lucian a lu' Ciumara*) și Cătălina Boșca (*Cătălina lu' Tiocu*) din 05.01.2016, ora 22.30.

Anamaria-Alexandra Mihăilă

*i-așa, se să fășem altșeva?*¹ După ce s-au ospătat, au făcut glume unul pe seama celuilalt și au răs împreună cu gazda, tinerii pleacă spre casa următoare, unde ritualul se desfășoară similar².

O altă ceată întâlnită anul acesta la aceeași gazdă ne-a povestit că obiceiul acesta nu se învață, ci *se știe* de la părinți, din sat, din vecini. Întrebați de ce se maschează și ce înseamnă obiceiul acesta pentru ei, tinerii răspund: *ne mascăm că așa să fășe. Mama o zis că alungă spiriturile răle, dapă șine mai crede așa șeva. Mai hâz ca noi nu pot și! Ne fășem țăgani, negri, cu tășiuni, cu feștele, luăm la noi bote și tăt felu' că după se merem în Anieș is tăt felu' de bolânzi. Ne mai strânjem și pi la Violeta*³ *că acolo vin mai mulți, ș-apo' rămânem până ne săturăm*⁴.

Tinerii se întâlnesc în fața casei unuia dintre ei și, de acolo, pornesc spre *Ion Pujină*. La fel ca cealaltă ceată de bojgăi, ei aleg să se machieze strident, neuniform, optează pentru travesti și, de data aceasta, pentru costumele țigănești în acord cu limbajul pe care încearcă să îl adapteze: *Da, mo! Ne-am făcut țăgani și merem să spărem ominii, să ne rădem, să ne distrăm. Ne-am făcut mușteță, clopuri di pi la tata din pod, cămeși cu flori mari și pe cap câte-o năframă mai subțire ori un batic. Cum vre' omu'! Nu ne condușe nime, fiecare îi șef pentru el! Di la Ionică Pujină ne-om dușe la alți Ioni pin sat om juca ș-om fășe ca tăți drașii. De colindat, voie bună... Doră zîșem La mulți ai, Ione și gata. Șe repetiții? Nișio repetiție că doră aișia fiecare fășe se vre'. Așa-i fain!*⁵ Evident, bojgăii se remarcă prin spontaneitate. Niciun gest nu e anticipat, nici măcar colindele nu sunt învățate dinainte. O mare parte dintre ei⁶ fie citeșc versurile, fie strigă și se prefac doar a cânta colinda respectivă: *Atunși videm șe cântăm, vezi de treabă! Nu contează asta... Important îi să ne distrăm și să să sântă ominii bine une merem*⁷.

Deși mulți bojgăi păreau că renunță ușor la măștile lor, una dintre cete⁸ a refuzat să se demascheze, spunând că *dacă îți dai joc masca, șe rost mai are să o iei?*⁹ Acești tineri îmbrăcați cu costume de armată, în mire și mireasă și însoțiți de gărzile însărcinate să protejeze onoarea tinerei până după cununie au renunțat la colindă în favoarea unei povești scenificate: *zîșem la mulți ai, Ione, și gata. Intrăm în casă... Și acolo îl batem pe mnire dacă vre să dezbrașe femeia, o trajem lângă noi că și nouă ni-i dragă și i-așa. De colindat, tătă*

¹ *Ibidem*.

² Ceata de Bojgăi despre care discutăm aici a fost alcătuită din Lucian Strugar (*Lucian a lu' Ciunara*), 32 de ani, din Maieru, Cătălina Boșca (*Cătălina lu' Tiocu*), 31 de ani din Maieru, Iovu Boșca (*Iovu Țapicu'*), 34 de ani, din Maieru, Adriana Țolan (*Țolanca*), 30 de ani, din Maieru, Vasile Ureche (*Fătu'*), 34 de ani, din Maieru.

³ Restaurant din localitatea Maieru, denumit după deținătoarea localului.

⁴ Extras din discuțiile cu Solovăstru Pui (*Ușu lu' Ana*), din 05.01.2016, ora 23.15.

⁵ *Ibidem*.

⁶ În această ceată de bojgăi i-am întâlnit pe Solovăstru Pui (*Ușu lu' Ana*), 24 de ani, din Maieru, Nicoleta Alexi, 22 de ani din Sângeorz-Băi, iar ceilalți membri nu au dorit să își spună numele sau porecla.

⁷ Extras din discuțiile cu Solovăstru Pui (*Ușu lu' Ana*), din 05.01.2016, ora 23.15.

⁸ Această ultimă ceată întâlnită în ajunul Bobotezei a fost alcătuită din Florin Bontaș (*Florin a lu' Bontaș*), 22 de ani, din Maieru, Pantelimon Avram (*Lușu 7*), 32 de ani, din Maieru, Costică Cărbune (*Costică a lu' Fufă*), 27 de ani, din Maieru, Ion Ștefan (*Ion a lu' Pralea*), 27 de ani, din Maieru; unul dintre mascați a dorit să rămână anonim, iar celălalt și-a spus doar porecla: *Kempes*.

⁹ Extras din discuțiile cu Florin Bontaș (*Florin a lu' Bontaș*), 22 de ani, din Maieru, purtate în 05.01.2016, în jurul orei 23.45.

BOJGĂII DIN MAIERU

*lumea colindă, după așa nu fac tăți!*¹ Nevoia de originalitate o depășește, astfel, pe cea de autenticitate. Or, în cazul bojgăilor, autenticitatea și originalitatea se suprapun, întrucât important e ca fiecare să se manifeste așa cum simte și să se bucure de momentul unic din ajunul Bobotezei. Pentru ceilalți, momentul demascării coincide cu momentul ivirii zorilor. După ce își dau jos măștile, tinerii rămân să se distreze la unul dintre membrii cetei sau, dacă starea nu le mai permite, se îndreaptă fiecare spre casele lor. Măștile sunt păstrate pentru anul viitor ori, pentru cei care nu mai doresc să meargă cu bojgăii, sunt oferite cadou celor mai mici din familie sau din vecini.

CONCLUZII

În fiecare ajun de Bobotează bărbați cu burțile umflate asemenea gravidelor, țigănci cu rochii scurte și ochi umflați de loviturile puternice ale unui bulibașa mahmur, soldați cu baionetele rupte și puștile înfundate, ciobani cu băte noduroase ori miri frustrați de lipsa de intimitate și de ocheadele celor ce-și propun să fure mireasa își spun poveștile prin joc, colind, strigăte și gesturi necenzurate în casele Ionilor ori în cele ale fetelor de măritat.

De bună seamă, ritualul s-a modificat de-a lungul timpului: costumele tradiționale au fost înlocuite de salopete dungate și de rochii care mai de care mai extrovertite, măștile altădată confecționate din postul Crăciunului din hârtie sau carton au fost substituite de cele din plastic din comerț ori de machiajele stridente mult mai permissive ce lasă încă identitatea la vedere. Deși funcția de delectare a luat locul celei ritualice, de purificare (aceasta fiind și o consecință a schimbărilor de mentalitate și de credințe populare), iar numărul cetelor de bojgăi scade treptat, de la un an la altul, sărbătoarea rămâne una dintre cele mai așteptate de măiereni, un ceremonial atipic în care *răul spală răul*, cum spunea unul dintre săteni, în care identitatea este înlocuită cu alte mii de identități, în care povestea ia locul realității cotidiene și intră, odată cu ei, în casele colindate de mascați.

Dacă cei care obișnuiau să participe la ritual spuneau că obiceiul se pierde treptat și că anul acesta probabil nu voi mai întâlni bojgăi pe ulițele satului, totuși, cei tineri cred încă în trăinicia obiceiului, bazându-se pe originalitatea lui și pe nonconformismul pe care îl implică: *În tăți aii or și bojgăi că doră-i fain. Te distrezî mai fain ca la colindat de Crăciun că acolo să uită ominii la tine să vadă cum ești îmbrăcat, șe zîși... Aiși n-are nime treabă, potî zîșe șe vrei că așa să fașe*². Departe de a crede că manifestarea aceasta păgână subminează sfințenia sărbătorilor de iarnă, în speță a Bobotezei, vitalitatea, autenticitatea și originalitatea provenită probabil, după cum afirmă Mihai Pop, din riturile dionisiace marchează „contrastul între comportamentul ancestral al omului dominat de magie și cel al lumii noi”³.

¹ *Ibidem*.

² Extras din discuțiile cu Pantelimon Avram (*Luțu 7*), purtate în 05.01.2016, ora 23.45.

³ Victor Știr, „Magia Hâzilor din Chintelnic”, în Revista ilustrată. Cultură populară. Arte. Literatură, nr. 2/ 2004, p. 66.

RĂNILE COMUNISMULUI

Cătălina Șorecău, 83 ani, din Sângeorz-Băi

Foto: Iosif Ciunterei

NĂCAZ MARE O FOST, DOAMNE!

- Mărturii din anii '50 aduse de Cătălina Șorecău,
83 ani, din Sângeorz-Băi –

IOSIF CIUNTEREI

... Eu îs născută în '33 (1933, s. n.) și m-am măritat în '51 (1951, s. n.).

Ș-apoi cote, ș-apoi ciaburi¹!

Eu îs din capătul Someșului, născută Onea...

M-am măritat, vara am împlinit 17 ani, iar iarna m-am măritat. Bărbatul meu a fost cu opt ani mai mare ca mine. A fost singur pe moșie². De aici, de la casa asta. Omul meu a fost bun. Nici nu o fumat, nici nu o băut.

Apoi cote. Și apoi necazuri.

Și apoi câte 90 metări³ pe an, 30 de fân, 30 de pârcioci⁴, 10 metări de mălai, 10 de grâu, secară, in ceapă, porc (mai mare de 100 kilograme), de vită câte 2 metări și jumătate. După o vacă cu lapte, tot de la ciaburi, 1200 litri. Lână, după oaie, câte 1, 5 kg. Nu-ți rămânea nimic, nimic nu-ți rămânea.

Te pândea, nu puteai să ascunzi ceva că te băga în pușcărie. Nu puteai cu toate să ții la rând. Ș-apoi nu erai un pic la rând și-l lua pe omul meu. Și-l ducea pe o săptămână și-l țânea⁵ în sezon, toamna, când era mai mult de lucru. Ș-apoi necaz, ș-apoi oameni plățiți, ș-apoi vine o țără, apoi iar îl ducea de trei-patru ori într-o toamnă. Când era sezonul mai mult de lucru.

Odată l-o dus la Bistrița, l-o băgat direct în pușcărie, ce știu cum, l-o tuns, nu știu cum îi prin pușcărie pe acolo. N-o stat numai vreo săptămână, o ieșit. N-ai putut să fii ca

¹ Ciaburi = chiaburi.

² Era singur la părinți.

³ Metăr = metru, echivalentul a 100 kg.

⁴ Pârcioci = cartofi.

⁵ Țânea = ținea.

IOSIF CIUNTEREI

ceasul, cu toate la rând și apoi și aici erau oameni răi, oameni de nimic, n-aveai voie ca să-ți deie ție o pită nouă.

M-am dus, odată! Se da pita, aieștia, la cartelă, cum era atunci... Vecinii aveau cartele că lucrau bărbații în carieră.

- No hai și tu printre noi, că-i intra acolo, da de ți-a da o pită! Zise o vecină.

Și mi-o dat gestionarul, mi-o dat. Alt om, de nimic, trăiește și amu:

- Lasă domnul Buta¹, că te spun că i-ai dat pită la ciabur.

Și mi-o luat pita. Da eu, blasnic². Am venit acasă tot cântându-mă³. O zis bărbatul: de ce te-ai dus, și-am să nu te duci. Am crezut că mi-a da pită. Și apoi dam fărină de mălai și-mi mai da câte o țără de pită...

Necaz o fost, Doamne!

Ș-apoi, odată, te chema la primărie, nu vrea să te creadă. Venea de la Năsăud. Și zicea collectorul de aici: avem un metăr și jumătate de carne de vită și un gițal⁴. L-om duce și pe acela să ne plătim.

Și mă poartă, eram gravidă cu primul băiat, acela și mă duc până la Rocna⁵ cu gițelul și acolo nu mi l-o luat unul Benghi din Ilva (Mică, s. n.). Chiar că ne cunoștea, spunându-mi că nu ia tineret. Și vin iar cu gițelul înapoi, pe jos⁶. Și mă cheamă la primărie, pe cinci ne cheamă. Îl cheamă pe unul, mi-o fost nănaș, l-o bătut, auzeam, că auzeam bine atunci... Am zic către ceilalți oameni să mă lase pe mine să intru, eu nu stau aici, nu rămân mai înapoi aici, că mă tem. M-or lăsat. Eu le-am spus că am mers cu gițelul la Rocna. O zis acela din Năsăud că de ce ai ciufulit pe femeie, știind că nu se ia tineret. Am venit acasă. Pe nănașul nu l-o lăsat să vie. Vinim⁷ acasă, mâncăm o țără, ne culcăm. Nănașa o venit acasă la noi, spunând că o venit aceea de la primărie, țâgănoii aceia, și-o umblat după dânsa. O fugit biata în niște pantoafle⁸ de lână de-a moșneagului și-o venit pe la noi pe la ferestre. Era altă casă, cu târnaț, și-am lăsat-o, săraca, în casă. și aici a stat la noi și apoi l-o lăsat și pe nănașu...

¹ Buta = numele gestionarului.

² Blasnic = timid, emotiv.

³ Aici în sensul de plângând.

⁴ Gițal = vițel.

⁵ Este vorba de Rodna.

⁶ Distanța dintre Sângeorz și Rodna este cam de 12 km., deci dus-întors pentru femeie gravidă nu era prea ușor de parcurs pe jos 24 km.

⁷ Vinim = venim.

⁸ Pantoafle = un fel de papuci de casă.

NĂCAZ MARE O FOST, DOAMNE!

Și apoi, în Duminica Floriilor o venit și i-o luat mălaiul tăt din pod. I l-o confiscat. Nu s-o știut în drept de cote, praf i l-o luat. Ș-apoi n-o avut, să ducea în Năsăud, cumpăra și, vai, i-o luat fânul, s-o dus cu mărhăile¹ la deal acolo către Ilva. Șede cu mărhăile acolo, făcea fânul cu o femeie.

Năcaz ce-o fost atunci. Aveam locuri așa pe lângă sat, aicea și seara venea acasă de mas că nu dormea acolo, cinci ani a fost așa. Și nu dormea acasă omul meu, dormea aici „Peste Apă” în vecini, că vineu² și-l luau.

Nu mai spuneai, mai mințai. Și așa...

Chin și năcaz o fost!

Unul o venit iară. Erau trepte³ de piatră, nu era ca amu ciment. O crescut o buruienuță printre ele, cu două frunzișoare. N-am luat-o, n-am luat-o. M-o luat de cap acela, mi-o smuls părul, să spun că ce buruiiană e aceea. O zis că-i tăbac⁴. Am zis că omul meu nu dohănește⁵ și el să mă deie cu capul de trepte...

Ne-am dus la Bistrița și am cumpărat grâu și-am măcinat să facem și noi pită. N-am avut cartofi, erau mai scumpi ca grâul, n-am luat numai o litră⁶. Eu eram gravidă cu băietul, nu puteam mânca nimic, mi-era rău. Făceam vreo două roate pe sobă, lua și el câte una. Păi ce, o fost numărați aceia.

Vai, ce necăjiți am fost!

Păi să duci 30 de metări de cartofi și nu-ți da bani să plătești o femei, 10 bani îți da pe un kilogram. Și apoi fân, și-l du în Rocna și-apoi vină, și-apoi nu le plăcea. Trebuia să duci și bun fân. Ș-apoi să duci ceva fân greu, să tragă (la cântar s. n.). că dacă nu era greu fânul, trebuia să duci la 30 de metări 6 care de fân. Dacă era fân de pe o moină⁷, așa mai greu, scăpai cu vreo 4 care.

Necaz mare a fost!

Am fost nănașă mare, am cununat pe cineva, am avut obligație... Am fost cu tata nănașă. S-o temut omul meu a vini, vai, ciabur nănaș!

Ai fost ca gunoiul. Și gunoiul ar fi fost mai de valoare că așa am fost noi, atunci, în vremurile acelea...

Ș-apoi erai o țără gata, în decembrie până în ianuarie. Se începea iar, păi impozite grele, am dat un vițel de vreo trei luni. L-am belit numai într-un grajd. Erau membri de partid aici în vecini. N-o știut nimeni că te închideau. Păi am dus banii la impozit cum zvâri⁸ rântașul într-o fântână...

Năcaz mare o fost, Doamne!

¹ Mărhăi = vite.

² Vineu = veneau.

³ Trepte = trepte, scări.

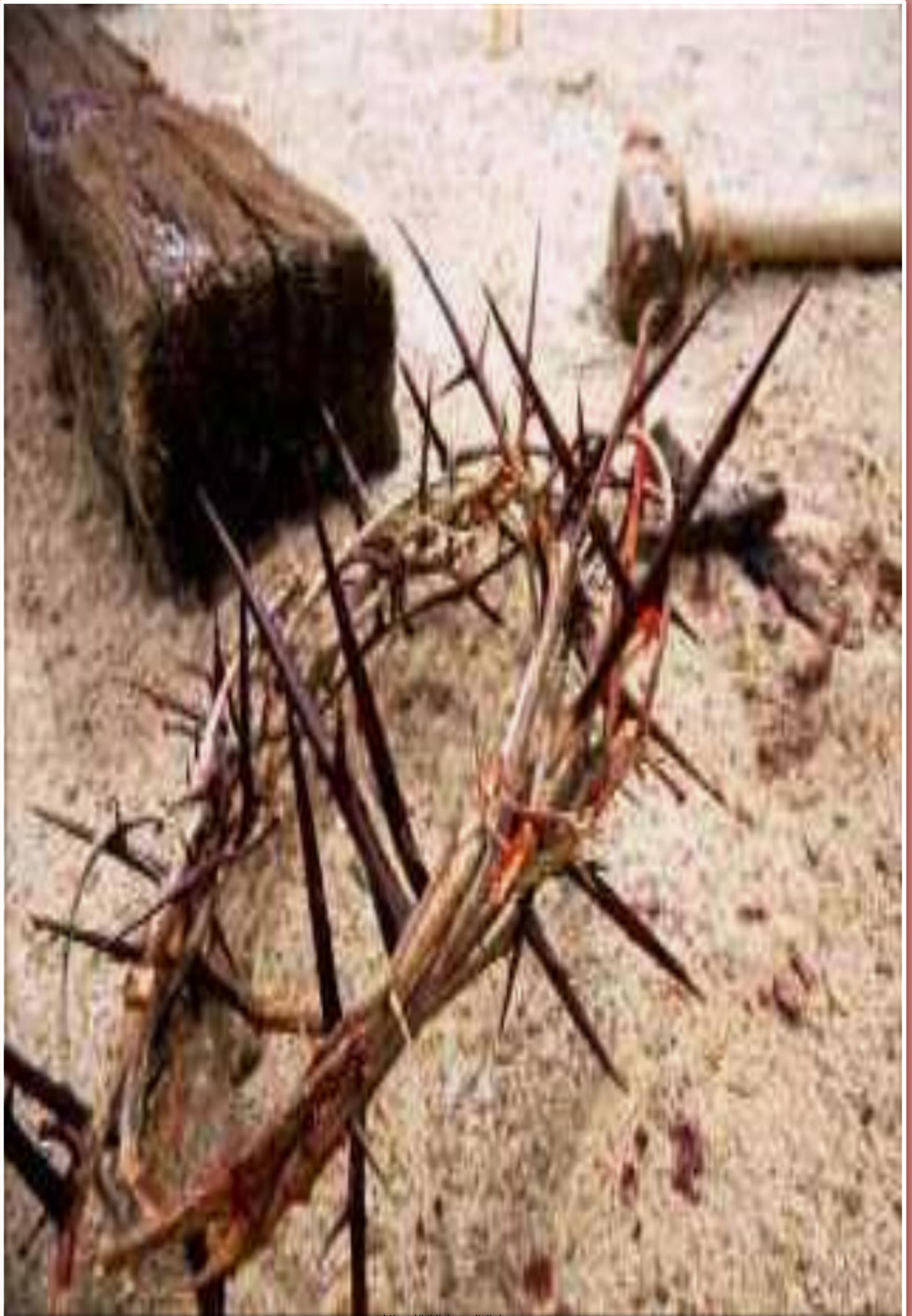
⁴ Tăbac = tutun.

⁵ A dohăni = a fuma.

⁶ Litră = Măsură de capacitate de aproximativ un sfert de litru.

⁷ Moină = Teren arabil, lăsat necultivat un an pentru a odihni pământul.

⁸ Zvâri = arunci.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

Excellentia

Ana Maria Voichița Gavrilă

**Doctor în Genetică și Ameliorare
la numai 27 de ani**

ISSN 2285-8229

ISSN-L 2285-8229

<https://biblioteca-digitala.ro>